

Mens en Wereld

5e jaargang, nummer 3 . 29 Maart 1950

MAANDBLAD VOOR BUITENKERKELIJKEN . UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

Een goed voorbeeld

Een klein krantenberichtje. Het luidt:

ENGELAND ZAL GEEN GANGSTERFILMS MEER TOELATEN.

De Britse commissie voor filmcensuur heeft een waarschuwing tot de filmproducenten in Hollywood en Engeland gericht, dat men moet ophouden met films vol gewelddaden. De commissie verklaarde deze films niet meer te accepteren.

De Engelse psychiater Clifford Allen schrijft in het Britisch Medical Journal van vandaag, dat sadisme nu gebruikt wordt als de grootste aantrekkelijkheid van films. Het resultaat hiervan is, dat de jeugd opgroeit in een fantasie-leven vol gewelddaden, welke fantasie vroeger of later in daden omgezet wordt. Dr. Allan wijst er op, dat gewelddaden gestegen zijn van 1583 in 1939 tot 2459 in 1945. In 1948 werden door jongelieden onder 21 jaar in totaal 11.656 misdaden gepleegd die vervolgd zijn. Het aantal delinquenten tussen 17 en 20 jaar was met 40 pct. gestegen en het is nog stijgende.

„Het wordt tijd, dat de filmproducenten de gangster niet langer verheerlijken.”

En weer zie ik ze voor me: de dringende en stotende groep jongens en meisjes, van acht, tien, twaalf jaar, bij de ingang van de kleine bioscoop. Ze betalen hun kwartje en vullen even later de voorste rijen. Het nieuws trekt voorbij, ze kijken er onverschillig naar. Maar dan komt, waarop ze wachten. Het zoveelste wekelijkse vervolg, het zoveelste wekelijks voedsel voor hun jonge gemoed en jonge geest: een bizarre, zinloze film. Een rijk onder de grond, bevolkt door boeven en moordenaars. Zij zien eruit als oude Germaanse helden, weggelopen uit een Wagner-opera. Een ijskoude „beeldschone” koningin regeert hen met ijzeren hand. Deze gedaanten uit de voortijd hanteren echter zeer moderne wapenen: Een soort V1 en V2's laten zij los op mensen van een ander even schimmig

rijk. Zij doden elkaar, bij onderlinge twisten, door elektrische stralen. Bij zulke scènes komen de jongens en meisjes in beweging. Zie hoe fier de koningin het doodvonnis wijst. Zie hoe de dodende stralen flitsen, de projectielen feilloos wegschieten. Moord, haat, wreedheid, vernietiging wisselen elkaar af in snel tempo. En

de kinderen kijken en voelen zich zelf daar staan: heersen, ter dood doemen, schieten, knoppen omdraaien opdat ergens verderop een mens neervalt en sterft. Zij zien de glans der harnessen, de blanke vleugels der helmen, de starre gezichten der mannen. Ziedaar hun prentenboek.

DAT was niet in Engeland, lezer. Dat was hier in Nederland. Dat is hier in ons eigen land, vlakbij, misschien een paar straten van u verwijderd, om zo te zeggen naast uw deur.

Wat zegt u: niet zo zwaar nemen? Valt wel mee? Is zo erg niet? Ik help het u hopen. Maar laten we elkaar niet voor de gek houden en met een kluitje

in 't riet sturen. Die Engelse psychiater is ook niet dom. En ik denk, dat Nederlandse psychiaters er wat ons land betreft nog wel iets kunnen bijvoegen. Maar daar gaat het niet om in de eerste plaats. Onlangs heeft een deskundige op het gebied van de misdaad in ons land een klein onderzoek ingesteld naar de oorzaken van de toegenomen misdadigheid na de oorlog. Hij vond er natuurlijk verscheidene. Maar het meest trof hem: de hedendaagse gevoelloosheid en liefdeloosheid, overal, op alle gebied van het dagelijkse leven: het verkeer, de sport, de omgang, de politiek. Daarvan gaf hij treffende

De Lezende Jongen

*Hij houdt van boeken over Indianen,
En zelf is hij zoo teder van gemoed,
Dat hij geen kwaad denkt en geen onrecht doet,
Toch leest hij graag van strijd en bloed en tranen.*

*'t Paard kniegeklemd, of hangend aan de manen
Jagen zijn helden door den grazen vloed
Der prairies, en hun gulzig mes behoeft
Den vriend in doodsgevaar op al zijn banen.*

*Hoe gretig leeft hij met de mannen mee
Hij balt zijn vuisten en hij houdt zich reë
Te steken, wreed van mond en hard van oogen.*

*Hij ziet hun kamp met het rood flakkerend vuur
En voelt rondom zich als een sterke muur
De scherpe waak van mes en bijl en bogen.*

WILLEM DE MÉRODE.
Uit: De Wilde Wingerd.

(zie verder pag. 3)

Humanisme, Oorlog en Vrede

III
HET zal voor iedereen duidelijk zijn, dat de beginselen van het humanisme en een wereldtoestand, die gekenmerkt wordt door bewapening, oorlogsdreiging en oorlog, slecht bij elkaar passen. De eerbied voor de mens neemt af in een maatschappij, waar elke dag honderdduizenden arbeiders wapens produceren, tienduizenden employés de wapenindustrie verzorgen en talloze intellectuelen bezig zijn in laboratoria en studeerkamers die wapens een steeds verwoestender uitwerking te geven. Op de exercitieterreinen en andere militaire oefenplaatsen wordt die eerbied schade toegebracht, omdat daar de gedachten en handelingen gericht zijn op dood en verminking.

De moderne wijze van oorlogstraining en oorlogvoering, waarin soldaten en burgers beide intensief worden betrokken, laten de geestelijke vrijheid steeds minder ruimte tot ontplooiing. De sociale verantwoordelijkheid kan, doordat militaire verplichtingen zo zwaar drukken, minder in praktijk worden gebracht. Voor de culturele verantwoordelijkheid geldt hetzelfde. Als een vloek rusten bewapening en oorlog op de moderne mensheid in haar geheel. Zij zijn een door de mens zelf opgeworpen versperring op de weg naar een menselijker aards bestaan.

Veiligheid en wapens

De moeilijkheid wordt nog groter, doordat vrijwel iedereen van mening is, dat zijn vrijheid van geestelijk en maatschappelijk leven alleen door bewapening beveiligd kan worden. Het christendom, het humanisme, het Joodse geloof, het communisme, de democratie, en noemt u maar verder op: ze menen op hun beurt gevaar te lopen van door elkaar te worden vernietigd, wanneer ze zich niet door het bezit van wapens en de training in het gebruik ervan, veilig weten. Daartegen helpt de gedachte niet meer, dat de geest zich zelf uit eigen kracht wel zal redden. Mocht dat vroeger bij overheersing en onderdrukking zo geweest zijn, tegenwoordig geldt het niet meer bij totale uitroeiing en verwoesting. Waar geen menselijk leven overblijft, bestaan ook geen levensopvatting en geloof meer.

Op deze wijze wordt het middel ter beveiliging een vreselijk gevaar voor wie het hanteert. Men wil wel eens beweren, dat daarin juist een waarborg ligt voor de vrede. Niemand zal met zulke wapens, die de gebruiker zelf het grootste gevaar doen lopen, een oorlog ontketenen, zegt men dan. Laten we daarop onze hoop niet stellen: dezelfde vrees, die heden de bewapening opdrijft, doet ons morgen oorlog voeren. Wie begint, is een min of meer toevallige bijkomstig-

heid. Maar er is dan evenveel reden om te beginnen als er nu bestaat om te bewapenen.

Derde wereldoorlog?

IS deze gang van zaken onvermijdelijk? Misschien. Waarom misschien? Is het dan niet zeker dat wij naar een derde wereldoorlog toegaan? Ja, dat is zeker als wij blijven doen, wat we thans doen. Wij? Wij, gewone burgers, doen toch niets? Ja, dat doen wij wel!

Het is ons niet kwalijk te nemen, dat wij veiligheid zoeken achter wapens, steeds meer wapens, aangevoerd van over zee, gemaakt in ons land. Maar wij hebben het ons zelf wel kwalijk te nemen, dat het niet elke dag, elk uur een brandend vraagstuk in ons is, dat wij niet elk moment de spanning voelen tussen dit wegkruipen achter mens en beschaving vernietigende wapens en de beginselen, waaruit wij leven willen, naar wij zeggen. Dat wij als humanisten of als christenen niet verder komen dan de verzuchting: het is toch verschrikkelijk!

Dat wij niet dag in dag uit zoeken en speuren en tasten naar een oplossing, een mogelijkheid, die redding brengt. Niet door zelf wilde wanhoopsplannen te smeden; niet door maar iedereen te volgen die „vrede” roept; niet door berustend te zeggen, dat eerst alle mensen innerlijk veranderen moeten. Maar wel: door in ons eigen voelen en denken de noodlottige verstarring der tegenstellingen te boven te komen. Voor de Amerikaanse en Westerse democraat is het communisme zonder meer slecht. Voor de communist is de Amerikaanse en Westerse democratie zonder meer slecht. Voor de rooms-katholiek en rechtzinnige protestant is het humanisme een werk van de duivel, voor menige vrijdenker is de gelovige Christen een bekrompen, primitief, bijgelovig wezen.

Noodlottige verstarring

Dat zijn noodlottige verstarringen, waarin het leven vastloopt en in een oorlog doodloopt. Niet de tegenstellingen zijn hier schuld aan, maar onze geest en ons gemoed.

DIE slagen er veel te weinig in om, ondanks de zeer werkelijke, onloochenbare tegenstellingen, te ontdekken wat er aanvaardbaar, wat er goeds, wat er aan mogelijkheden van contact van samenleving in en met de ander aanwezig blijken. Want het spreekt vanzelf dat die ander niet zonder meer slecht is. En vruchtbaar denken en voelen is altijd denken en voelen door de voor ogen liggende tegenstellingen heen naar de gebieden waar samenwerking en vrede mogelijk zijn. En die gebieden zijn er. Gevonden worden ze alleen door wie ze

vinden wil. En vinden wil, wie leeft in de spanning tussen levensbeginself en de huidige wereldtoestand.

Het humanisme is zulk een levensbeginself. Het heeft geen vrede met bewapening en oorlogsdreiging en verstarring der tegenstellingen tussen Oost en West. Het kan alleen leven, wanneer het tot leven wekt, ons verlost uit de wurgende greep van die verstarring. Slechts daarin ligt onze mogelijkheid tot vrede en veiligheid. Meer dan een mogelijkheid is het niet. Maar dat is voor vandaag al heel veel.

B. C.

Met Moderne Jeugdraad naar DENEMARKEN

Nu de mogelijkheden van internationale uitwisseling en contacten, welke groter zijn geworden zal de Moderne Jeugdraad voor de jongeren van 18 jaar en ouder van de aangesloten organisaties (N.V.V. jeugdorganisatie „Jonge Strijd”, A.J.C., V.J.B., Humanistisch Verbond, Culturele Sportbond en Instituut voor Arbeidersontwikkeling) deze zomer een studiereis naar Denemarken ondernemen.

Het plan is een reis van plm. 12 dagen te maken. Tal van plaatsen in Jutland, Funen en Seeland (w.o. Silkeborg, Aarhus en Kopenhagen) zullen worden bezocht. Men zal er enkele coöperatieve bedrijven, sociale instellingen enz. bezichtigen. Ook zal een eendaags uitstapje naar Zweden worden gemaakt.

De kosten zullen plm. f 120,— bedragen. Onderzocht wordt of op een collectief paspoort kan worden gereisd.

Tevoren zal in overleg met „beviende relaties” in Denemarken worden bezien of men b.v. in Jeugderbergen zal overnachten dan wel bij „pleegouders”.

De deelnemers/sters moeten tevoren deelnemen aan een weekend, waar o.m. het boek van dr H. de Vries Rilling „Denemarken een oase in Europa” zal worden besproken en mw. Galatius Jensen zal vertellen over land en volk.

Het ligt in de bedoeling dat de deelnemers/sters Zaterdagavond 22 Juli in een plaats in Twente samenkomen. Op volgende ochtend vroeg begint de reis. Er wordt gereisd in autobussen.

Men kan zich voor deze reis aanmelden bij de secretaris van de Moderne Jeugd Raad, Keizersgracht 717, Amsterdam, uiterlijk 22 April 1950, waarbij men als inleggeld f 10,— per postwissel moet sturen. Voorts naam, woonplaats, leeftijd en organisatie opgeven.

Uiteraard is deelneming niet onbeperkt. Wie het eerst komt, het eerst maalt.

Abonnementsgeld

Willen de abonné's, niet-leden, die dit nog niet deden, het abonnementsgeld voor 1950 à f 2,50 doen bijschrijven op postgiro 304960? **DIT GELDT NIET VOOR LEDEN**, want voor hen is het abonnement op Mens en Wereld inbegrepen bij de contributie.

Drie stemmen over

VERDRAAGZAAMHEID

De Gereformeerde: Verdraagzaamheid, echte verdraagzaamheid, komt niet voort uit indifferentisme en heeft daarmee niet van doen, zo zegt men allicht. Ver-

draagzaamheid spruit voort uit eerbied voor de mens, uit liefde voor de naaste in en om zijn anders zijn, zoals het nog niet lang geleden werd geformuleerd. Die zienswijze is van belang en men zou er mede kunnen instemmen — wanneer men niet wist dat dit antwoord allerm minst afdoende is en tal van nieuwe vragen oproept. Eerbied voor de mens, maar waarom? Liefde voor de naaste, maar naaste ten opzichte van wat? Hier is een nadere uitleg nodig. Wat is de grond voor deze eerbied en deze liefde? Voor mijzelf zou ik moeten antwoorden, dat die liefde voor de naaste voor mijn gevoel samenhangt met en afhankelijk is van mijn eerbied voor God, de Schepper van die mede-mens, en dat ik in zijn anders-zijn ook juist de ondoorgrondelijke rijkdom van Gods bestel en Gods goedertierenheid respecteer en aanneem. Daarom, omdat die ander en ik, beiden, schepselen Gods zijn hebben wij elkaar te verdragen.

Prof. dr A. M. DONNER.

Een goed voorbeeld

(vervolg van pag. 1)

voorbeelden. Zij blijken reeds bij jonge mensen voor te komen. Verbaast het u? Toch die films maar niet zo zwaar nemen? Valt het wel mee? Het valt blijkbaar helemaal niet mee, al zal de film niet de enige schuldige zijn. Maar een schuldige is hij. En waar de samenleving reeds gevoelloosheid en hardheid bezit, is het niet nodig, dat de film dit er nog eens op „romantische” wijze dik oplegt. De Engels en houden er terecht mee op. Wanneer volgen wij?

B. C.

Wordend Humanisme

Onder deze titel verscheen zo juist een uitgave van het Humanistisch Verbond. De historische wortels van het moderne humanisme, de geestelijke afkomst van de hedendaagse humanist, worden er beschreven door dr D. Loenen voor zover het de Griekse oudheid betreft, dr J. P. van Praag voor de periode van de renaissance en dr O. Noordenbos voor de moderne tijd. Het boekje bevat 62 blz. en is à f 1,25 verkrijgbaar bij het Centraal Bureau van het Humanistisch Verbond, Bleyenburgstraat 1, Utrecht.

De Rooms-katholiek: Artikel 1351 van het Canonieke wetboek

verbiedt uitdrukkelijk om iemand te dwingen tegen zijn wil het geloof te aanvaarden. Hierin ligt de grondgedachte besloten, welke echter in de leer en in de geest der gelovigen verder moet worden ontwikkeld. De Katholieken in Nederland bevinden zich, zoals ik reeds opmerkte, in een uiterst belangrijk stadium van ontwikkeling; niet alleen loopt de emancipatie naar haar eind, maar, hetgeen veel gewichtiger is, de gehele kerk bevindt zich in een overgang van de periode der Contra-Reformatie naar een nieuwe periode.

Het is goed, dat niet-Katholieken de Kerk uitdrukkelijk voor de vraag stellen wat haar houding zal zijn indien de Katholieken te eniger tijd een meerderheid zouden vormen. Hun antwoord moet principieel wezen, dat zij van deze meerderheid geen gebruik mogen maken, waardoor de vrijheid van overtuiging, van het leven overeenkomstig deze overtuiging en van het verkondigen van deze overtuiging wordt weggenomen. Voor deze vrijheid pleiten principieële redenen van menselijke en van goddelijke aard. De eerbied voor de menselijke persoonlijkheid dwingt tot eerbiediging ook van deze vrijheid. De Blijde Boodschap, door Jezus gebracht en in de Kerk onder de voorlichting van de H. Geest zuiver bewaard, dringt tot dezelfde vrijheid.

Prof. mr W. P. J. POMPE.

Deze citaten zijn genomen uit: De Samenwerking in Nederland. Een bijdrage tot meer eendracht en verdieping in ons volksleven. Uitgave: Nederlandse Volksbeweging, Mathenesserlaan 446, Rotterdam. Prijs f 0.50

De Humanist: Wij moeten samen leven. Het is denkbaar, dat iemand zou zeggen: 'maar tussen zo uiteenlopende visies kan er slechts strijd zijn, strijd op leven en dood. Ik vrees dat het dan dood zal wezen. Zeker zal niemand van ons de strijd der meningen uit de weg willen gaan. Maar daarnaast zijn er ook dingen, geestelijk gezien van secundaire orde, maar praktisch van de eerste rang, waaraan we samen kunnen werken zonder elkaar te bekeren. Onze secundaire ideeën omtrent democratie en maatschappij, huwelijk en gezin, arbeid en eigendom, om er slechts enkele te noemen, vertonen een vergaande mate van overeenstemming, ondanks principieële verschillen ook hier. Juist als de geestelijke posities scherp gemarkeerd zijn, is hier samenwerking op de voet van werkelijke gelijkberechtigtheid in het praktische, eerst recht mogelijk. Het is de ernst van onze situatie, die ons daartoe dwingt.

Dr J. P. VAN PRAAG.

„Verscheur de BIJBEL, spaar particulier bezit”

In het r.k. blad „Te elfder ure” wordt onderstaande houding van de Spaanse katholieken aan de kaak gesteld. De redactie steekt haar afkeuring niet onder stoelen of banken.

„In het Spaanse blad „El Iris de Paz” (De vredes-regenboog) wordt de vraag behandeld of het geoorloofd is in protestantse kerken of vergaderplaatsen binnen te dringen met de bedoeling de orde te verstoren of de aanwezige goederen te vernielen. Het antwoord komt hierop neer: Misschien dulden menselijke wetten om redenen van ordehandhaving wel, dat met de waarheid strijdige ideeën verkondigd worden, de goddelijke wet echter verbiedt dit. Daarom is het een liefdeplicht de

zwakken te beschermen tegen de gevaren van ziel en lichaam, die door zulke valse predikanten kunnen worden veroorzaakt. Men diene echter fijnzinnig te onderscheiden tussen al hetgeen een ketterse betekenis heeft, zoals protestantse bijbels, kerkboeken, beelden en schilderijen, die dogmatische dwalingen voorstellen, en hetgeen deze mensen als personen ten dienste staat, zoals bij voorbeeld hun kleding en al hetgeen in het algemeen vereist wordt voor een behoorlijk bestaan. Deze valse predikers toch verliezen, zo besluit de schrijver Anthony Peinador, C.N.F., zijn diepzinnige beschouwing, hiermede niet het recht op het leven.

Over tolerantie gesproken!”

Katholieken en Onderwijs in Amerika

In het Decembern timer van Mens en Wereld stond een citaat afgedrukt uit een artikel, door de Heer A. L. Constandse gepubliceerd in „De Vrijdenker” over „schoolstrijd in Amerika”. Dr A. v. d. Wey O.C.M., die, zoals zijn artikelen in „De Maasbode” duidelijk maakten, goed op de hoogte is van doel en werkzaamheid van het Humanistisch Verbond, schreef aan de redactie dat z.i. Mens en Wereld op het punt van de katholieken en het onderwijs in Amerika verkeerde voorlichting verstrekke door vermelding van het bewuste citaat. De redactie heeft daarop zowel de heer A. L. Constandse als dr B. A. M. Vlekke uitgenodigd in het kort hun kijk te geven op dit onderwerp. Hun beider beschouwingen, waarvoor wij hun hartelijk dank zeggen, vindt men hieronder. Wij maken voor de goede orde de opmerking, dat in Mens en Wereld een citaat uit het artikel van de heer A. L. Constandse werd afgedrukt.

A. L. CONSTANDSE

In de Ver. Staten heeft de federale regering geen zeggenschap over het onderwijs in de verschillende staten. Deze laatste regelen het schoolwezen, de opleiding voor onderwijzers en het hogere onderricht zelf. De lagere en middelbare scholen vallen onder het bestuur van de gemeenten, en daarin worden op gezette tijden commissies gekozen, welke zich in het bijzonder met het openbare onderwijs bezig houden. Daarnaast bestaan dan de bijzondere of particuliere scholen, waarvan weer de meerderheid wordt onderhouden door kerken en religieuze instellingen, terwijl ook vele „colleges” en universiteiten autonoom zijn, zich zelf onderhouden en besturen volgens hun statuten. Zo bijvoorbeeld de universiteiten van Harvard en Princeton.

De openbare lagere en middelbare scholen — die dus van het gemeentebestuur afhangen — worden beheerd door de plaatselijke schoolraad, waaraan de gemeenten een deel der belastingen toewijzen. Deze raad bepaalt de bestemming der fondsen, benoemt het personeel, verzorgt de gebouwen en de dienst. De raad is het „uitvoerend orgaan” van de gekozen schoolcommissie en heeft een zeer grote autonomie.

In een stadje nu van Illinois had de schoolraad toegestaan, dat één uur per week op de openbare school godsdienstonderwijs zou worden gegeven. Roomse priesters, dominé's en rabbijnen werden voor dat onderwijs aangewezen. Onkerkelijke ouders konden voor hun kinderen dispensatie verkrijgen, maar zonder dat deze het schoolgebouw mochten verlaten. Een der moeders nu, mevrouw McCollum, deed de schoolcommissie een proces aan wegens schending van het beginsel van scheiding van kerk en staat, en omdat de grondwet verbiedt, dat staatsgelden worden aangewend voor godsdienstonderwijs.

Daar de staatsrechtbanken mevrouw McCollum geen gelijk gaven, ging zij in beroep bij de Hoge Raad (Supreme Court)

welk hoogste rechtscollege (met 8 stemmen tegen 1) in Maart 1948 bepaalde, dat het gebruik van een school, die met openbare gelden wordt in stand gehouden, voor het propageren van enige vorm van religie, in strijd is met de grondwet. De enige katholieke, die toen deel uitmaakte van het college, rechter Murphy, vond de zaak zo evident, dat hij tot de acht behoorde, die godsdienstonderwijs uitsloten. De ene stem tegen kwam van een protestant. Het Hof verklaarde nadrukkelijk, dat zijn uitspraak geen enkele vijandschap jegens de religie manifesteerde, daar de vrije uitoefening van elke eredienst en de vrijheid van religieus onderricht waren gewaarborgd, maar dat — juist gezien de grote verscheidenheid van godsdiensten — het beter was, indien de staat zijn werkzaamheden angstvallig gescheiden hield van die der kerken en sekten.

II

Deze uitspraak was een grote slag voor het Amerikaanse episcopaat. Een jaar daarvoor had hetzelfde Hof, ten aanzien van een proces in New Jersey, wel goed gevonden, dat de schoolraad het vervoer per autobus betaalde van leerlingen van katholieke scholen, die ver af woonden, omdat deze gunst ook aan kinderen van openbare scholen was verleend, en sociaal van aard was. Met een kleine meerderheid (vijf tegen vier) werd dus wel aanvaard, en ook later bevestigd, dat katholieke kinderen in dezen — ook wat schoolvoeding betreft — recht hadden op uitkering uit de gemeentekas, omdat het hier een uitkering aan kinderen, niet aan scholen betrof. In vele staten nu moest weliswaar godsdienstonderwijs uit hoofde van de eerste beslissing van het Supreme Court worden gebannen uit de openbare school, maar anderzijds werd van de tweede uitspraak een ruim gebruik gemaakt, om aan kinderen van religieuze scholen het vervoer, de medische verzorging, schoolvoeding, zelfs schoolboeken enz. gratis te verstrekken. Nu sloot in feite het vonnis van de Hoge Raad de verstrekking van religieuze

schoolboeken bijv. uit, want nadrukkelijk werd daarin nogmaals bevestigd, dat het eerste amendement op de Constitutie verbodt, belastinggelden te gebruiken voor godsdienstonderwijs.

De roomse geestelijkheid beschouwde evenwel het vonnis in zake de kwestie New Jersey als een vrijbrief. Nu was er reeds jaren lang sprake van geweest, dat de federale regering — die dus met het onderwijs niets uitstaande had — gelden ter beschikking zou stellen van die staten, welke te arm waren, om dezelfde sommen te bestemmen voor het onderwijs als de rijkere staten. Aanvankelijk was het katholieke episcopaat daar tegen geweest, vooral kardinaal O'Connell van Boston, uit vrees, dat de federale regering zich zou gaan bezig houden met het onderwijs, ook daar, waar de staten zeer gunstige regelingen voor de roomse scholen hadden getroffen, of voor het godsdienstonderwijs op openbare scholen, die in roomse gemeenten daardoor min of meer religieuze scholen waren geworden. Toen echter de vonnissen van de Hoge Raad het godsdienstonderwijs op de openbare scholen onmogelijk maakten, maar subsidies voor sociale doeleinden toelieten, moest de politiek worden herzien. Thans was een deel der katholieken het oneens met kardinaal O'Connell, en wilde wel federale inmenging, op voorwaarde, dat de federale gelden ook ten goede zouden komen aan de roomse scholen. Maar kon de kerk genoeg nemen, alleen met sociale uitkeringen aan kinderen?

Manifest

In November 1948 — dus na de uitspraak in het geval McCollum — publiceerden de Amerikaanse bisschoppen een manifest, getiteld „De Christen in actie”, ondertekend door alle bisschoppen — onder wie vier kardinalen — waarin een rechtstreekse aanval werd gedaan op het beginsel van de grondwet zelf. Dit werd afgewezen als „secularistisch”, als een ontkenning, dat „God het centrum is, rond hetwelk zich alle leven beweegt”, dus als een vorm van theoretisch en praktisch atheïsme. Natuurlijk werden voornamelijk de scheiding van kerk en staat aangevallen, en de onthouding van staatsubsidies aan roomse scholen. (Men kan moeilijk geloven, dat de roomse kerk ook opkwam voor religieuze scholen der 250 verschillende protestantse kerken en sekten, die zij kettters acht!) Het manifest beschuldigde de Hoge Raad van het willen invoeren van „totalitaire” methoden (en dat van die zijde!) en meende, dat de Amerikaanse grondwet (wat een ietwat sensationele conclusie kan heten!) niet verbiedt, dat de staat alle kerken gelijkelijk steunt en subsidieert. Ja, de bisschoppen beschuldigden

tenslotte zelfs de Hoge Raad van het verkrachten van de grondwet! De Amerikaanse grondwet van een volk, dat bij de schepping van de staat slechts zeer weinig katholieken telde, werd nu in katholieke zin „geïnterpreteerd”, als of ze een encycliek was, waarin de kerk aanwees, wat de staat te doen en te laten had. De conclusie van het Manifest was overduidelijk: in strijd met de stellige uitspraak van de Hoge Raad en letter en geest van de grondwet, die kerk en staat scheidt (de V.S. hebben nooit de pauselijke staat erkend, en Rooseveltts particuliere vertegenwoordiger Myron Taylor is nu ook vertrokken, nadat Truman hem nog een aantal jaren had gehandhaafd op deze belangrijke uitkijkpost) in strijd met de Amerikaanse traditie, moest de staat roomse scholen subsidiëren. Een kruistocht werd aangekondigd, opdat het vonnis van de Hoge Raad zou worden herzien.

III

Het manifest verwekte een storm bij de niet-roomse 84% der Amerikanen. In Januari 1949 werd een genootschap gesticht van „Protestanten en andere Amerikanen verenigd voor de scheiding van kerk en staat”, dat een contra-manifest publiceerde, waarin werd gezegd, dat staatsbemoeienis met de religie de vrijheid van godsdienst in gevaar bracht, en ook de vrijheid om niet te geloven. Subsidie aan kerkelijke scholen zou er 250 richtingen toe kunnen brengen, eigen scholen te stichten, de eenheid van Amerika zou worden verstoord, de vorming van een natie uit zo heterogene elementen (de immigranten) zou worden bemoeilijkt, onverdraagzaamheid en verdeeldheid zouden welig tieren. Het Congres (met een democratische meerderheid), dat in Januari 1949 bijeenkwam, had nochtans op zijn agenda de federale steun aan het onderwijs der staten. De roomse leden in het Congres wilden bevestigd zien, dat federale subsidie aan alle scholen ten goede zou komen, andere, dat de staten daarover maar zelf moesten beslissen. Dat laatste beviel de roomsen ook niet, want de grondwet van 45 staten verbiedt nu — in overeenstemming met de grondwet der Ver. Staten — bestemming van openbare gelden voor religieuze doeleinden, of voor particuliere scholen. In het Huis diende men een wetsontwerp in, volgens hetwelk federale gelden alleen zouden gelden voor openbare scholen.

Mevrouw Roosevelt

Op dat ogenblik nu schreef mevrouw Roosevelt in haar „kolom”, „My Day”, die door vele bladen wordt opgenomen, dat scholen met staatsgeld en geheel vrij moesten zijn van particuliere en kerkelijke invloeden. Wie aan de staat het onderwijs niet wilde overlaten, moest zijn particuliere onderricht zelf betalen, zo meende zij. Toen zij hevig werd aangevallen, verweet zij de roomse kerk o.a. het nastreven van wereldse doeleinden, waarop kardinaal Spellman zijn sterk

persoonlijke aanval lanceerde, waarin hij mevrouw Rooseveltts artikel een Amerikaanse moeder onwaardig achtte enz. De bom sprong, maar voor Spellman geheel verkeerd, omdat men in Amerika mevrouw Roosevelt beledigd achtte. Op 5 Augustus nu verscheen een verklaring van Spellman, zo verbluffend en zozeer getuigend van zijn nederlaag, dat Amerika er van op keek. Hij zeide, dat de roomse kerk niet van de staat vroeg, de roomse scholen geheel te onderhouden, dat de federale regering géén toelage behoefde te geven aan alle staten, maar dat het congres alleen moest mogelijk maken, dat alle kinderen konden profiteren van toekomstige diensten (vervoer, schoolvoeding enz.). Ja: „Dit verzoek is niet gericht tegen het beginsel van de scheiding van kerk en staat.” Mevrouw Roosevelt verklaarde, dat zij meende, dat de kerken geen druk mochten uitoefenen op de normale procedures van de staatsorganen, en dat de verklaring van Spellman haar had bevreemdigd. Er kwam een soort persoonlijke verzoening tot stand, al had Spellman eerst verklaard, dat hij met de Rooseveltts nooit meer iets te maken wilde hebben.

Niemand meent overigens, dat hiermee de schoolstrijd ten einde is. De terugtocht van Spellman is slechts tactisch.

Veel zou zijn te zeggen over de zeer slechte toestanden op roomse scholen in verscheidene staten. Door de staatscholen te verwerpen, en aanvullend godsdienstonderwijs in de kerken niet te aanvaarden, hebben ouders van drie miljoen roomse kinderen (die van de andere drie miljoen verkozen de staatscholen) dikwijls afkomstig uit Polen, Italië, Ierland enz. en zelf zeker dan niet rijk, genoeg genomen met goedkoop onderwijs, veelal door nonnen. Immigranten uit Italië zijn zelf vaak al niet erg ontwikkeld. (In Calabrië hebben 140 gemeenten geen lagere school, en zijn veertig procent der mensen analabeet). Er zijn volgens Gunther (Inside U.S.A.) in de V.S. drie miljoen mensen, die geen lagere school bezochten. Het zou belangwekkend zijn, te weten, uit welke kringen en landen ze komen. Volgens hem waren van de recruten in de afgelopen oorlog 13,9% „illiterate”. Er is dus zeer veel gelegen aan beter onderwijs. Maar blijkbaar heeft het Amerikaanse episcopaat belang bij het vormen van „een staat in de staat”.

P.S. Over de vele bronnen slechts dit: het boek van Paul Blanshard „American Freedom and Catholic Power” (Beacon Press, Boston) van 1949, vrij uitvoerig besproken en met ander materiaal toegelicht in de „New Statesman and Nation” (van 3 en 10 September 1949) was reeds eerder in feuilleton-vorm verschenen in de „Nation”. Het Amerikaanse tijdschrift „The Humanist” (Salt Lake City, Utah) behandelde in 1948 en 1949 uitvoerig de zaak McCollum en al haar gevolgen. Veel materiaal gaf ook het Italiaanse liberale week-

blad „Il Mondo”, (Roma-Milano) dat met het oog op de miljoenen Italianen in geheel Amerika veel belangstelling heeft voor Amerikaanse problemen.

Dr B. A. M. VLEKKE

Naar aanleiding van het artikel van de heer A. L. Constandse, dat door U opgenomen werd in Uw nummer van 22 December 1949, zou ik willen wijzen op enige feitelijke onjuistheden, die in dit artikel voorkomen. Over de beginselen, die aan de beschouwing van de heer Constandse ten gronde liggen, zal ik geen discussie beginnen. Ik meen echter te mogen opmerken, dat beschouwingen, die op een onjuiste voorstelling van zaken gebaseerd zijn, moeilijk steekhoudend kunnen zijn.

In het artikel wordt gezegd: „Volgens de Amerikaanse grondwet ontvangen alleen onkerkelijke openbare scholen staatsgeld”. De Amerikaanse grondwet spreekt in het geheel niet over onderwijs en subsidiëring van scholen. Een enkele blik op deze wet doet zien, dat het onderwijs in de Verenigde Staten niet beschouwd wordt als een federale aangelegenheid, maar behoort tot de competentie van de afzonderlijke staten. Elk van deze staten heeft zijn eigen grondwet. Enkele daarvan bevatten bepalingen, die de directe subsidiëring van particuliere scholen of scholen op kerkelijke grondslag verbieden (Encyclopedia of Modern Education, Art. United States Constitution and Education).

Contrôle door commissies

In een groot aantal staten wordt de controle op de scholen toevertrouwd aan daarvoor speciaal gekozen commissies. De staten zijn daarvoor verdeeld in schooldistricten. De leden der districtscommissies worden gekozen door de burgers volgens algemeen kiesrecht. In alle gevallen behoudt de staat echter het toezicht op de kwaliteit van het onderwijs, zowel van de gesubsidieerde als van de niet-gesubsidieerde scholen. Alle beschouwingen op het door U geplaatste artikel, welke gebaseerd zijn op beweringen, met het bovengenoemde in strijd, zijn dus onhoudbaar. Over „opvoeding in de slechtst denkbare omstandigheden” behoeft dan weinig meer gezegd te worden. Ieder, die de Verenigde Staten ook maar oppervlakkig kent, weet, dat de kerkelijk gecontroleerde scholen bijna alle te vinden zijn in de Noord-Oostelijke staten en in het Midden-Westen, en dat in geen van deze staten enige vorm van onderwijs geduld wordt, die ook maar bij benadering zo slecht is als dat, wat voor de negers in de Zuidelijke staten beschikbaar is.

Wanneer wij na willen gaan, wat vergelijkender wijze de kosten zijn, die per leerling in de verschillende staten worden besteed, moet men rekening houden met de

(vervolg op pag. 12)

Nieuwe boeken

ELIO VITTORINI: *Bij mijn moeder op Sicilië*. Van Ditmar, A'dam 1950.

Film en krant brengen heden telkens beelden en berichten over het volksleven in Italië: de noden en het ontwakende sociale gevoel. Dit boek hoort daarbij. Kortaf, in enkele korte trekken geeft het een zeer persoonlijke kijk op het Siciliaanse volksleven. Naar het eind toe groeit het bijzonder in kracht van taal en beeld en roept het herinneringen op aan Ignazio Silome's „Brood en Wijn”.

DICHTERS OVER STERREN, een bloemlezing door Dr M. G. J. Minnaert. Arnhem, v. Loghum Slaterus, 1949.

De bekende sterrekundige dr Minnaert heeft in de moeilijke oorlogsjaren voor zich zelf een verzameling aangelegd van gedichten over de sterren, gekozen uit vele tijden en talen. Zij blijkt een uitgave zeker waard te zijn; tevens blijkt welk een goed vertaler dr Minnaert is van poëzie. Wie van gedichten én van sterren houdt, zal met dit boekje zeer ingenomen zijn.

JAN ROMEIN: *Tussen Vrees en Vrijheid*. Querido, A'dam 1950.

Dit is een nieuwe bundel geschiedkundige essays van deze historicus. Het boek bevat 15 opstellen, geschreven in de laatste vijf jaren en verspreid over verschillende periodieken. De titel van het werk geeft voortreffelijk aan in welke geest de schrijver de historie behandelt: als een probleem van onze tijd, welke tijd door deze titel zeer juist wordt getypeerd. Men vindt er studie over Toynbee, over de 19e eeuw, Huizinga, democratie, Europese federatie en continentale statengemeenschappen.

J. P. VAN PRAAG: *Modern Humanisme*, een poging tot plaatsbepaling — deze overdruk uit *De Nieuwe Stem* leent zich uitstekend voor een oriëntatie op modern humanistisch gebied. De schrijver gaat in op het verschil tussen het hedendaagse autonome humanisme en andere vormen van humanisme. Hij behandelt de buitenkerkelijke levenshoudingen, de inhoud van het humanisme, zijn betekenis voor de enkeling en voor de gemeenschap. Tenslotte komen de humanistische organisatievormen aan de orde.

Verkrijgbaar à f 0,15 bij het Centraal Bureau van het Humanistisch Verbond. Blyenburgstraat 1, Utrecht.

De Nieuwe Stem

Januari-nummer: Bij het begin spreekt de redactie het voornemen uit de problemen van het humanisme aan de orde te stellen — de eerste afl. bevat reeds een omvangrijke bijdrage van dr J. P. van Praag over: *Modern Humanisme*, een poging tot plaatsbepaling — verder in dit nr. literaire bij-

dragen van Nine v. d. Schaaf, Amoene van Haersolte, Pearl S. Buck en Vestdijk — W. H. van Dobben schrijft over menselijke natuur en dierlijke moraal.

Februari-nummer: de reeks humanistische bijdragen wordt voortgezet: de Vlaamse auteur Raymond Brulez schrijft over de

30-jarige maar mislukte bekeringspoging, door Paul Claudel aangewend bij André Gide — J. L. Snethlage schrijft over William James — H. de Waard over Orwell's roman: 1984 — literaire bijdragen van Achterberg, Vestdijk, Andreus en Konstantinos Chatzópoulos.

Gedicht en Lezer

WEEMOEDIGE berusting in de onvermijdelijke teleurstellingen en bitterheden van het leven en een houding van lichte spot tegenover de eigen ontoereikendheden, ziedaar enige kenmerken van de Vlaamse dichter Jan van Nijlen. Om deze eigenschappen heeft men hem wel met Greshoff vergeleken, doch meer dan een oppervlakkige gelijkenis is hier toch niet aanwezig. De bescheiden Van Nijlen mist te enenmale de enigszins baldadige en niettemin verkwikkelijke agressiviteit van een Greshoff, voor wie hekelen en tegen-de-stroom-op-roeien natuurlijke functies zijn. Maar bovenal: terwijl Greshoff niet bij de verloren illusie blijft stilstaan en zich in dankbaarheid bezint op hij eens als jongeling in mateloze verwachting gedroomd heeft. Dit „oude kind” bleef het leven meten aan de eerste geluksdroom en wel leerde hij met het ouder worden te glimlachen om de dwaasheden van het hart, telkens weer wordt de verworven wijsheid weggevaagd en blijkt hij — terwijl hij zichzelf ongelovig-ironisch beziet — te hunkeren naar een geluk, dat altijd nog uitbleef. Door niets wordt deze verwachting zozeer opgeroepen als door het voorjaar.

door

P. C. J. Reyne

„Wanneer in de eerste voorjaarsdagen
De merel roept, is het weer mis...”

schreef hij eens. Zo wordt in het gedicht „Voorjaar” de lente verpersoonlijkt tot de altijd verwachte geliefde, die hij smeekt zich toch eenmaal aan hem te openbaren. Doch tegelijkertijd weet hij, dat hij het onmogelijke vraagt en uit deze spanning tussen droom en inzicht ontstaat de ironie, waarmee hij de tegenstelling uitspeelt tussen het eigen vervallen gezicht en het jonge gelaat, waarvan hij altijd gedroomd heeft. En juist deze ironie geeft aan dit gedicht het accent van levensechtheid: hier is een man aan het woord, die de dwaasheden van het hart doorgrondt en niettemin weet, dat hij aan hen zijn dichterlijke vervoering te danken heeft.

VOORJAAR.

*'k Heb u zoo vroeg, frisch voorjaar, niet verwacht,
Gij stoot de vensters van mijn woning open,
(Woning is veel gezegd!) waar ik u wacht,
En gij gaat vluchten, 'k hoor u verder loopen.*

*Goedaard'ge lente, voor de laatste maal
Wellicht bezoekt ge uw ouden, zieken makker.
Wees niet verbaasd, mijn aangezicht is vaal,
Mijn oog staart dof langs den prilgroenen akker.*

*En zoekt... Wij zijn toch altijd kameraden
Van jaar tot jaar, door 't leven heen geweest;
Steeds voor 'k u zag had ik uw komst geraden
In 't lieve licht, dat troost brengt en geneest.*

*Leg voor de laatste maal uw jonge hoofd
Naast mijn verdord gelaat op 't koele laken!...
We moeten allemaal eenmaal verzaken
Aan 't leven, — maar in u heb ik geloofd.*

Uit: „Het oude kind”.

JAN VAN NIJLEN (geb. 1884).

GUIDO GEZELLE: Een vrije persoonlijkheid

„Geren leze ik lied of leerboek,
„Zie 'k er altijd God, zoo niet,
„Weze hij nog zoo schoon, geen een boek:
„Zonder God en smaakt mij niet.” —

Wij, die de Vlaamse 19e eeuwse dichter Guido Gezelle liefhebben niet alleen om zijn schone taal, die als de zuiverste muziek tot ons komt — doch stellig niet minder om zijn innige, zelf-beleefde vroomheid en Gods-vertrouwen — wij bleven met onze gedachten hangen aan deze enkele dichtregels, waarvan ons het paradoxale niet met rust wilde laten.

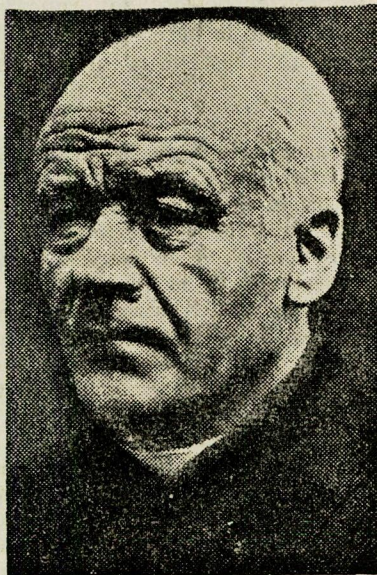
Maar, zo vragen wij ons af, kan hier wel gesproken worden van een paradox, of is hier sprake van één voor den dichter werkelijk bestaande mogelijkheid van tweeërlei soort van schoonheid: één met God en één zonder God? En hier zou dan onder schoonheid zonder God niet moeten worden verstaan schoonheid, die waarlijk des duivels is — deze immers zou nimmer door een zedelijk en redelijk wezen aangeduid worden met het woord schoonheid. Doch waarachtige schoonheid wordt hier bedoeld — maar dan éne... zonder God! Welnu, dit is voor ons begrip iets ongerijmds.

Immers, hoezeer het begrip schoonheid zich uiterlijk ook verschillend van vorm mag openbaren, haar innerlijke wezen is van één en dezelfde gelijkheid: „Het hoogste goed dergenen, die de deugd navolgen, is allen gemeen; het behoort tot het wezen van den mensengeest een toereikende kennis te hebben van de eeuwige en oneindige wezenheid Gods.” (Spinoza). — Dat wil dus zeggen, dat de normen, ook die der schoonheid, gelegen zijn in onszelf, en daar hun duidelijk waarneembare begrenzing hebben.

„God is van alle dingen de inwonende (immanens), niet de te bovengaande (transiens) oorzaak.” (Spinoza). Hier nu menen wij de sleutel te hebben liggen, waarmede wij het schijnbare raadsel, waarvoor de dichter Gezelle ons plaatst, kunnen oplossen. Hij, die óók vermag te schrijven: „Zoo spreke, en zoo denke, en zoo dichte en zoo doe 'k.” —

Waaruit nu laat zich bij een mens als Gezelle die toch stellig in staat is tot zelfstandig denken en waarnemen, en tot een overtuigd diep geloof de gesignaleerde ongerijmdheid verklaren? Laten wij Spinoza nogmaals aan het woord: „Voorheen gold de zedewet door bedreiging en belofte, als door dwangmiddelen; *des mensen vrijheid betekende de vrijwilligheid, waarmee hij deze band verdroeg of niet verdroeg*: nu geldt de gedachte andersom: er is geen ander beginsel van zedelijk leven, dan de idealiteit onzes wezens: de zedewet, niet

heerschappij voerend over den mens, maar de mens als voortbrenger van de zedewet. Deze moraal is die der *vrije persoonlijkheid, die de zedewet niet boven zich, maar in zich heeft.*” — Drie eeuwen zijn deze nog steeds even frisse denkbelden reeds oud! En wij verstaan ze in de diep gelovige zin, die aan de leer van Spinoza ten grondslag ligt — en die ten enenmale de antipode is van atheïsme, nihilisme, materialisme, absolutisme — of welke andere de-goede-moraal-verstorende ismen gij wilt. (In een brief aan zijn vriend Jacob Ostens schrijft Spinoza in 1671 naar aanleiding van een tegen hem verschenen schotschrift hieromtrent kort maar duidelijk: „zo ziet ge dan, vriend, dat die man ver van de waarheid, hier bedoeld niet met een hoofdletter, maar de voorstel-

ling van zaken betreffende, afgeweken is, en desalniettemin beweer ik, dat hij mij geen, maar zichzelf de grootste belediging aandoet, wanneer hij zonder te blozen verklaart, dat ik met bedekte en geblankette argumenten het atheïsme leer.”).

„Des mensen vrijheid betekent de vrijwilligheid, waarmee hij deze band verdraagt of niet verdraagt.” Hier nu begint het voor ons te dagen. Een mens kan zich dus wezenlijk vrij wanen, zelfs wanneer hij dingen, van buitenaf opgelegd, aanvaardt, zonder dat deze overeenstemmen met zijn persoonlijke waarneming of met zelf-beleving. Zijn vrij-zijn bestaat dan in de vrijwilligheid, waarmede hij deze dingen aanvaardt; aanvaardt hij ze evenwel niet, dan zal zich dit onherroepelijk bij hem wreken. Bij iemand als Gezelle nu is aanvaarding, óók van het door hemzelf anders beleefde of waargenomene, waar het een kerkelijk gebod betreft — waar dus God zelf dit gebiedt — zulk een *heilige* vanzelfsprekendheid, dat deze

wil, die van buitenaf gebiedt, *niet het gebod tot eigen aspiratie wordt*. In zoverre kan men hier dus wel degelijk spreken van een zekere soort van vrijheid: een vrije wil, om zonder meer, dus ook zonder hoop op beloning of angst voor straf, Gods gebod, zoals de kerk dit voorspiegelt en decreteert, *overtuigd* te aanvaarden. Bedenken wij hierbij echter, dat het de enkelen zijn onder de kerkelijk-gebondenen, die op zulk een geïnspireerde wijze de Geboden vermogen te aanvaarden, waardoor bij hèn geen schade aan de ziel wordt toegebracht. En ondanks dit toch zelfs bij een Gezelle deze vrijheidsbeperking, door hem niet betreurd noch verafschuwd, immers door hem niet ondergaan — en niettemin door hem uitgesproken in de hierboven aangehaalde dichtregels!

Voor een raadsel gevoelen wij ons niet langer geplaagd, want het is ons thans wel duidelijk, hoe hier de dingen liggen: schoonheid-sonder-God is een kerkelijke fictie, een kerkelijke leugen, om der wille van God mag weten wat. Er is slechts één schoonheid; een schoonheid buiten God is niet. — Maar waar wij hier wel voor staan, dat is voor een gebeuren, dat wij nu eens gaarne zouden willen noemen: een wonder; en wel één, dat een belofte voor de toekomst in zich draagt: hier zet de volledige ontplooiing van een mens zich dóór, alle diepgeworteld dogmatisch geloof ten spijt — niet echter ondanks zichzelf, doch integendeel dank zij zichzelf, dank zij zijn waarlijk *mens-zijn*; hier is de vrije persoonlijkheid aan het woord, die de zedewet niet boven zich, maar in zich heeft!

Waarom nu, ondanks de opwekkende slotsom, waartoe wij te zamen mochten komen, deze kwestie van de tweeërlei schoonheid ons bezig *blijft* houden? Omdat, wij zeiden het hierboven reeds, het slechts de enkelen zijn onder de kerkelijk-gebondenen, die op zulk een geïnspireerde, verheven wijze als Gezelle de geboden vermogen te aanvaarden, en bij wie daardoor geen schade althans aan hun ziel wordt toegebracht. Zij behoren tot diegenen bij wie Gods gebod steeds tot eigen aspiratie wordt. — De meesten echter ondergaan het nakomen der kerkelijke geboden uitsluitend gezien in het licht van de beloning of de straf, die ermee samenhangt; van innerlijke beleving of overtuiging is in wezen zelden sprake. Voor zover dit wel het geval schijnt, is dit toch bijna steeds weer terug te leiden tot dat hart, dat vol verwachting klopt, of het koek zal zijn of de gard — ook al is men daar zichzelf volstrekt niet meer van bewust (traditie, overerving). Die schoonheid, die volgens de Kerk zonder God is, wordt voor hen tot verboden vrucht, en verliest daarmede haar essentie; alle mogelijke verwron-

In verband met enige citaten willen wij ons begrip „God” met de gebruikelijke term aanduiden.

Het congres VAN HET Humanistisch Verbond

Kort na vier uur in de middag van de 25e Maart opende de algemeen Voorzitter van het Humanistisch Verbond, dr J. P. van Praag het vijfde jaarlijkse congres. Ruim 200 afgevaardigden en belangstellenden uit 52 plaatselijke gemeenschappen waren bijeengekomen in de tuinzaal van de Dierentuin te 's-Gravenhage om kennis te nemen van de ontwikkeling van het Humanistisch Verbond in het afgelopen jaar en de koers te bepalen voor de komende tijd. In zijn openingsrede, die elders in dit blad als bijlage in zijn geheel afgedrukt te lezen valt, wees de algemeen Voorzitter op de erkenning en waardering, welke het Verbond meer en meer ten deel valt, maar constateerde hij eveneens dat men zich in vele kringen nog gerechtigd acht het humanisme te benaderen als een tweederangs levensbeschouwing, waardoor de humanisten de mogelijkheden worden onthouden te doen wat hun geweten van hen eist. Voorts gewaagde hij van de neiging, die in Nederland bestaat, om de vrijheid op een benauwende wijze te beperken. In dit verband wees hij op de verwijdering van beelden en schilderijen, op de beperkingen van het buitenleven in de natuur en wetsontwerpen als dat betreffende de filmkeuring. De algemeen Voorzitter besloot zijn rede met de verzekering dat thans voor het Verbond een fase is bereikt, waarin het met grote kracht dient te streven te worden een geestelijk centrum voor heel het buitenkerkelijk volksdeel.

Het congres op Zaterdag

Ir Stamler, de voorzitter van de gemeenschap Den Haag, welke gemeenschap twee dagen een goede gastvrouw is geweest, heette allen welkom. Vervolgens begroette de algemeen Voorzitter de afgevaardigde van Humanitas, van de Studenten Vereniging op Humanistische Grondslag en van het Thuisfront „Humanitas”. De moderne Jeugdraad zond een telegram met goede wensen. Het onderzoek der geloofsbriefven wees uit dat 114 afgevaardigden aanwezig waren, vertegenwoordigend 50 plaatselijke gemeenschappen. De handelingen van het vorige congres passeerden de revue door voorlezing van de notulen door de algemene beschouwingen gehouden.

De Heer Krop (Den Haag) uitte zijn waardering voor het werk van het Hoofdbestuur. Hij meende echter, dat inzake de ongelukkige uittaling van de bisschop van Haarlem tegenover andersdenkenden actiever en strijdvaardiger opgetreden had kunnen worden. De Heer M. van Praag (Den Haag) sprak over de houding van het Verbond tegenover de politiek, de kerk en de buitenkerkelijken. Hij oordeelde, dat het Verbond een scheiding tussen humanisme en politiek moest nastreven, met nadruk anti-kerkelijk diende te zijn en door een bewuste religieuze activiteit de arbeiders moest en kon trekken. De Heer Noordenbos (A'dam) wenste groter strijdbaarheid naast onderhandelingen en overleggingen. Mevr. Treurniet (Den Haag) verlangde voor het maandblad meer variatie en meer medewerkers. Een middel daartoe zag zij in de vorming van een adviesraad. Enkele andere sprekers gaven het verlangen te kennen dat het

Hoofdbestuur meer bekendheid zou geven aan het werk, dat wordt verricht en tussen de jaarcongressen door mededelingen doet over de arbeid in de commissies e.d. De algemeen Voorzitter beantwoordde de sprekers, waarbij hij de nadruk legde op de noodzaak van positief humanistische arbeid en waarschuwde voor een strijdvaardigheid en activiteit, waarbij men zich bedrinkt aan eigen woorden, gericht tegen de organisaties der andersdenkenden.

Daarna werd de financiële positie van het Verbond ter discussie gesteld. De Heer Eriks (Alkmaar) vroeg uitvoeriger specificatie der ontvangsten en uitgaven. Mevr. Blöten (Utrecht) achtte de aankoop van het huis een te zware post. De Heer Winter (IJmuiden) verzocht goedkopere congres-regelingen. Enkele sprekers wezen op de post verlies verkoop kalender. De algemeen Voorzitter wees in zijn beantwoording op de precare geldelijke toestand, maar tevens op de tendentie van vermindering van het jaarlijks tekort. Er is een wedstrijd gaande tussen onze materiële mogelijkheden en de spankracht van het Verbond. Wij constateren een regelmatige groei. Wij moeten voortwerken. Door enkele sprekers werd dit laatste onderstreept. Daarna kwamen de congresvoorstellen aan de orde, waarover u elders in dit blad de uitslag kunt aantreffen.

De rede van Dr Garmit Stuiveling op Zondagmorgen

In een overvolle zaal werd de Zondagmorgenbijeenkomst van het congres geopend met zang door het koor „Vox Humana” en

van de dames Bep Boetje—Stijger en Lous Orri, met medewerking van de fluitist W. v. d. Kruis en Ab Weggelaar en de pianiste Minke Bos. Leni Mulder droeg een geestige vertaling voor van Browning's De Ratten-vanger van Hameln en een fragment uit „Een voetreis naar Rome” van Bertus Aafjes. Daarna sprak de tweede Voorzitter, dr G. Stuiveling zijn rede uit, getiteld „Stand van Zaken”. Zijn uitgangspunt was, dat sinds de oprichting van het Humanistisch Verbond een volwaardige levensbeschouwing van de buitenkerkelijken zich heeft gemanifesteerd. De buitenkerkelijkheid is in toenemende mate een psychologisch feit, samenhangend met het verschijnsel dat de dogmatische levensopvatting niet in staat is geweest voor een bevredigend modern wereldbeeld sluitend te zijn. Het Humanistisch Verbond gaat uit van dit feit. Zijn boodschap, zijn eis aan de buitenkerkelijken is dat der zelfbezinning, het vanouds en altijd geldende: Ken U zelve. Grondslag en uitgangspunt is, dat denken en oordelen menselijk denken en oordelen is, en dat alle handelen menselijk, verantwoordelijk handelen is. De humanist wil denken zonder dogma, zedelijkheid op eigen gezag, activiteit die samenhang van mens en medemens tot grondslag heeft. Het Verbond streeft dus niet ernaar, de kerkelijke mens onkerkelijk te maken maar de onkerkelijken zich bewust te maken van hun levenshouding.

In de vier jaren, dat het Humanistisch Verbond bestaat beweegt de houding der kerken tegenover het Verbond zich tussen de polen van verdoeming en de bereidheid op voet van gelijkwaardigheid elkaar te ontmoeten. De humanist zal steeds de kerkelijken moeten voorhouden, dat wie voor eigen levensopvatting eerbied eist, eerbied heeft te tonen voor de levensopvatting van anderen. De houding van de overheid tegenover het georganiseerde humanisme is, ondanks erkenningen op sommige punten, onvoldoende. Evenzo is het gesteld met pers en radio. De meeste bladen nemen wel levensbeschouwelijke stukjes op van kerkelijke zijde, maar schrikken nog terug voor humanistische bijdragen op geestelijk gebied. Wat de radio betreft is het tot op heden alleen de omroepsecretaris van de VARA, de Heer J. B. Broeks, geweest die, omdat het modern georganiseerde humanisme in Nederland door de radio in het geheel niet te beluisteren viel, een daad van eenvoudige rechtvaardigheid heeft verricht die, hoewel zijn omroepvereniging niet humanistisch is, humanistische uitzendingen mogelijk maakt. Het Hoofdbestuur hoopt, dat de A.V.R.O. om dezelfde reden die rechtvaardigheid zal betrachten. Verder wees de spreker op discussies in maand- en weekbladen en spreekbeurten voor de volksuniversiteiten. Tot slot

bracht hij met grote nadruk naar voren, dat het moderne humanisme alleen zijn kansen cadeau krijgt, zodat de humanisten wat gedaan moet worden *zelf* zullen moeten ver-richten.

Program van Actie 1950

In de middaguren van Zondag 26 Maart hield de organisatielider van het Humanistisch Verbond, de Heer J. J. Lips een korte, kernachtige inleiding over enkele belangrijke activiteiten in 1950, die plaats zullen vinden onder de leuzen: „Een eigen tehuis voor anderhalf miljoen buitenkerkelijken” en „Help een handje”. Drie acties zullen worden gevoerd:

1. Helpende handen

uitgifte van 5000 certificaten van f 1,— en 4000 certificaten van f 2,50 gedurende drie jaren. Van de opbrengst krijgen de gemeenschappen 20 %. Aan deze actie is verbonden de poging het Verbond grotere bekendheid te geven. Een grote persconferentie is juist gehouden, regionale en plaatselijke zullen volgen. Advertenties zullen het Verbond meer in de aandacht plaatsen. Tijd van deze actie: April t/m Juni.

2. Instellingen-actie

ten bate van de instellingen van het Verbond, ter vorming van een beginkapitaal. Deze actie gaat via de pers. Daar in die weken de naam van het Verbond de aandacht zal trekken, zullen de leden juist in die tijd huisbezoek verrichten.

3. Uitbreiding van eigen kring

zal tenslotte aan het eind van het jaar aan de orde worden gesteld. Voor deze actie

geldt dat zij, indien met overtuiging gevoerd wordt, kan slagen.

Op deze rede van de Heer Lips volgden bewijzen van hartelijke instemming van het Congres.

Congresvoorstellen

1. *Besloten is, dat het Hoofdbestuur een syllabus zal laten verschijnen over het onderwerp: Humanisme en oorlog ter voorbereiding van een discussie hierover in de gemeenschappen.*

2. *De contributieregeling wordt als volgt aangenomen, met algemene stemmen:*

Voor hen die een jaarlijks (gezins-) inkomen genieten van f 2500,— of minder, bedraagt de contributie f 0,10 per week of f 5,— per jaar. Zij voor wie deze contributie een ernstig bezwaar is kunnen volstaan met een contributie van f 3,— per jaar. Voor iedere f 500,—, die het jaarlijkse (gezins-)inkomen meer bedraagt, neemt de jaarlijkse contributie in het algemeen met f 3,— toe.

De andere voorstellen werden ingetrokken of met grote meerderheid verworpen.

De begroting

De begroting 1950 wordt met algemene stemmen aangenomen. Hierna spreekt de aftredende penningmeester J. Rogge een enkel woord, waarin hij zijn bezwaren uit tegen de aangenomen begroting waarop de uitgaven het dubbele zijn van de vaste inkomsten. De financiële veiligheid is daarvoor ernstig in gevaar en hoewel hij hoopt dat zijn sombere verwachtingen te niet zullen worden gedaan, kan hij de verantwoordelijkheid niet dragen. Tot slot merkt hij op, dat de offervaardigheid van de buitenkerkelijken in Nederland nog veel te gering is. De candidaat-penningmeester J. Bijleveld deelt de ernstige bezwaren van de Heer Rogge, maar stelt daar meer verwachting tegenover omtrent het welslagen van de ontworpen acties.

Het Hoofdbestuur

wordt als volgt samengesteld:

Dr. J. van Praag, 1e voorzitter.

Dr. G. Stuiveling, 2e voorzitter.

Drs. I. Vijlbrief, secretaris.

J. Bijleveld, penningmeester.

Dr. J. C. Brandt Corstius, hoofdredacteur.

Mevr. J. C. Blikslager—v. d. Sigtenhorst.

E. Nordlohne.

Mevr. H. A. Polak—Schwarz.

J. Rogge.

E. Schrabracq.

Ir. P. Schut.

G. Stellinga.

Mr. A. Stempels.

D. W. Stork.

Prof. Dr. J. B. Tielrooy.

Mr. Dr. J. In 't Veld.

Dr. Libbe van der Wal.

M. G. Warffemius.

Mr. H. B. J. Waslander.

ECHTSCHIEDINGEN

in Nederland

Enkele cijfers.

Reeds meer dan een eeuw voltrok zich geleidelijk een toeneming van het aantal echtscheidingen. Sinds de eerste wereldoorlog onderging het tempo een versnelling. Na de tweede wereldoorlog werd de frequentie plotseling verdubbeld, hetgeen in brede kringen verontrustend heeft gewekt, aldus het zo juist verschenen kwartaalbericht van het C.B.S.

Bedroeg het gemiddelde aantal echtscheidingen in ons land per jaar per 1000 echtparen in de jaren 1840—'49 0,1, dit steeg in de periode 1910—'19 tot 1,1, van 1930—'39 tot 1,9, in 1942 2,0, 1944 2,5, 1946 5,3 en daalde daarna tot 4,4 in 1947 en 4 in 1948.

In het overzicht worden als oorzaken van de toenemende frequentie genoemd: geleidelijke mentaliteitsveranderingen sinds het begin der 19e eeuw, mede onder invloed van de sociaal-economische ontwikkeling.

De opvattingen met betrekking tot het huwelijk wijzigden zich langzaam, terwijl tegelijkertijd de kerken belangrijk aan invloed inboetten. Omstandigheden van velerlei aard vergrooten de kansen op spanningen binnen het huwelijk, terwijl te zelfde tijd de bezwaren, verbonden aan huwelijksontbinding, minder werden gevoeld.

Bij de hoge cijfers voor de jaren na 1945 zal als oorzaken moeten worden gedacht aan de ontwrichtende invloed, die van een langdurige afwezigheid (militaire dienst,

„Arbeitseinsatz”, concentratiekampen) van een der echtgenoten op het huwelijksleven uitgaat. Daarnaast aan de vele overhaast gesloten huwelijken.

Te Amsterdam is de echtscheidingsfrequentie meer dan tweemaal zo groot als in het rijk. De belangrijke toeneming komt voor rekening van de echtscheidingen, waarbij het huwelijk tussen 5 en 9 jaren had geduurd.

(N.R.C. 28-1-'50.)

Ziehier enkele feiten en cijfers. Er is aanleiding genoeg om in „Mens en Wereld” hierop in te gaan. Vertegenwoordigen deze nuchtere getallen vooruitgang of achteruitgang? Is er een ander verband tussen toenemende onkerkelijkheid en toenemend aantal echtscheidingen dan dat der gelijktijdigheid? Hoe staat de humanist tegenover de echtscheiding? Wij hopen in een der volgende nummers van ons Maandblad deze vragen te beantwoorden.

Brieven van Lezers

„Geestelijke verzorging”

Tweemaal reeds mocht ik een vooraanstaand figuur in het H.V. horen spreken over Geestelijke Verzorging. Ik gun het ijverige en enthousiaste hoofdbestuur gaarne deze hobby, maar meen toch niet te mogen verzwijgen dat het H.V. zich met deze gelegenheid op paden begeeft, waar het mijns inziens ten eerste niet behoort te gaan en waar het ten tweede zoveel reeds bestaande en meer deskundige organisaties zal ontmoeten, dat velen zich terecht zullen afvragen, wat die humanisten daar komen doen.

Het hoofdbestuur wil op het gebied van dikwijls zeer persoonlijke kwesties de helpende hand (eventueel reddende) hand bieden, voor niet-kerkelijken als ziektenrooster („t is maar een krankbezoeker”, zei Potgieter) optreden, die de plaats van predikant of pastoor bij de wel-kerkelijken moet innemen.

Het moge waar zijn, dat deze of gene toegewijde humanist resultaten heeft bereikt, als regel ben ik van mening, dat iedereen die geen humanist is in engere zin, heel goed weet wat hij zijn zieke vrienden of familieleden verschuldigd is in dergelijke gevallen. Men ga maar eens op een bezoekdag kijken in of vóór het Binnengasthuis: de niet-humanisten staan er in dichte rijen, met bloemen en versnaperingen in de hand!

En dan zijn daar verder de reclasseringsorganisatie voor ex-gevangenen, het Dr. Aletta Jacobshuis voor seksuele en huwelijksproblemen, de medische consultatie-bureaus op elk onderdeel der medische wetenschap. Terecht merkte onze geachte voorzitter op, dat wij hier slechts de rol van tussenpersoon kunnen vervullen, een schakel, evenals bij ongevallen op straat. Maar moet men nu waarlijk humanist zijn om de politie of de geneeskundige Dienst op te bellen?

En moet daarvoor een gehele organisatie in het leven worden geroepen? Tant de bruit pour une omelette?

Ik ben overtuigd, dat ieder mens, humanist of niet, in eigen, kleine kring weet wat hem in moeilijke gevallen te doen staat en dat het geen zin heeft, deze kleine persoonlijke krachten en contacten te bundelen in een humanistische organisatie.

Waarschijnlijk is deze gedachte voortgekomen uit de wens, dat het H.V. toch vooral niet uitsluitend theoretisch en „intellectueel” werk zou doen, maar het z.g. praktische humanisme moet beoefenen.

Welnu, in deze veroorloof ik mij op te merken, dat de belangrijkste taak van het H.V. behoort te zijn en te blijven (en dit is waarlijk ook een alleszins praktisch) de mensen tot humanisten te maken door hun geest te verruimen, door hen te leren kritisch te denken en gevoelvoller, innerlijk rijkere mensen te worden, door hen deel te doen hebben aan de schepingen van voorgelacht en tijdgenoot, door hen er toe te brengen als begriprijke, zich invlevende vrienden om te gaan met denkers en dichters, bouwers en muziekmakers van alle tijden.

Indien het waar is (zoals op de Hilversumse conferentie van 5 Febr. werd gezegd) dat sprekers niet eenvoudig genoeg kunnen zijn in hun woordkeus, omdat het publiek zo „dom” is en zo weinig begrijpt, dan ligt het voor de hand, wat het H.V. in de eerste plaats heeft te doen, als het „praktisch” werken wil: de mensen zo ongemerkt mogelijk les geven in het volwassen (geestelijk-levend) worden. Indien het waar is (persoonlijk betwijfel ik dat) dat velen, ten spijt van hun aantal levensjaren nog op het Ot en Siensstandpunt staan, dan moet het H.V. zorgen hen zo dra mogelijk tot Moeder de Gans, Andersen, De Kleine Johannes, Roland Holst, Boutens, Vondel, Goethe op te trekken.

Hier zie ik de mooie, moeilijke, ook zeer praktische werkzaamheden van het H.V.

Het H.V. blijve in eerste instantie een beweging tot activering van de geest.

Alleen wanneer de mensen niet langer kudde-dieren zijn, is er kans op een samenleving zonder verering van valse Goden, die machtsbegeeren achter hun verlokken leuzen verbergen.

Dr ARNOLD SAALBORN.

Een zinrijke hobby

Het geestelijk-sociale werk moge een „hobby van het hoofdbestuur” zijn, het is m.i. een zinrijke „hobby”. Maar men moet ons dan niet misverstaan. Enkele misverstanden van Dr Saalborn wil ik in elk geval trachten op te helderen:

1. „Iedereen” weet wat hij zijn zieke vrienden of familieleden verschuldigd is, beweert Dr Saalborn.

Maar dat klopt niet met de ervaring, dat velen snakken naar iemand die doet, wat vrienden of familieleden blijkbaar toch niet kunnen of willen.

2. Voor dat laatste is een organisatorisch verband nodig, omdat we moeilijk op straat kunnen leuren met onze bereidheid tot helpen; niet alleen in geval van ziekte, maar ook in heel andere gevallen. Bovendien vergt zelfs een eerste-hulpverlening veel meer dan alleen de politie opbellen.

3. Het gaat echter om meer dan „alleen” eerste hulp; de werkelijk deskundigen vragen dan ook niet „wat die humanisten eigenlijk komen doen”, maar zeggen „eindelijk”. Er is namelijk, behalve de verwijzing naar bestaande instanties, ook een belangrijke „eigen” taak, die onvervuld blijft.

4. In deze omgangsvormen liggen tevens aanknopingspunten voor een waarlijk humanistische bewustwording, die langs de weg van het gesproken woord niet zo gemakkelijk bereikt wordt. Niet omdat het publiek zo „dom” is (dat heb ik niet gezegd), maar omdat het anders denkt dan de intellectueel.

5. Maar zelfs voor de intellectueel is (ook blijkens deze discussie) het woord een gebrekkelijk middel tot overdracht; hij staat niet meer op het Ot- en Siensstandpunt, maar heeft net als het „publiek” zijn emoties, die goed verstaan dikwijls belemmeren. En wat die emoties betreft: gelukkig maar!

Tenslotte: moet ik nog opmerken, dat ook voor mij het H.V. in eerste instantie een beweging dient te zijn tot activering van de geest? Wie intussen zijn geest wil activeren door na te denken over ons praktische werk, verzuime niet de brochure van Lips: Wat doet het H.V.? te bestellen.

J. P. VAN PRAAG.

Nogmaals:

Humanisme en politieke partij

De redactie vergunne mij een kort wederwoord over „Het humanisme in de politieke partijen”.

Op de voorgrond zij gesteld, dat het hier waarlijk niet om een formele discussie, om gelijkhebben gaat, maar om een kwestie van groot praktisch belang. Het gaat erom, dat de Nederlandse wetgeving en bestuurspraktijk meer en meer onder invloed van orthodoxie geraken en dat wij humanisten alles in het werk moeten stellen dit te keren.

Geenszins wil ik ontkennen, dat er reden was voor de kritiek op mijn historische beschouwingen en dat in het bijzonder de geschiedenis van het liberalisme en van het socialisme meer dienden te worden onderscheiden. Al geloof ik toch ook dat in beide grondslagen oorspronkelijk wel degelijk humanistische elementen hebben gezeten.

Maar de kernpunten van mijn betoog, de dingen waar het eigenlijk om gaat, zijn door de redactie slechts aangeroerd. Het zijn de twee volgende:

Ten eerste: dat het onmogelijk is om bij het staatsbestuur levensbeschouwelijke kwesties ter zijde te laten.

Ten tweede: dat de praktijk van ons staatsbestuur meer en meer doortrokken wordt van een bepaalde godsdienstige geest, alleen doordat een uitgesproken Roomse partij in hoofdzaak „neutrale” partijen tegenover zich heeft.

Wat het eerste punt betreft geeft de redactie van „Mens en Wereld” de leuze: „Scheiding van kerk en staat”. Maar op de voorbeelden in mijn artikel, die wilden aantonen, dat zulk een scheiding onmogelijk is, is helemaal niet ingegaan!

Neem bijvoorbeeld de Zondagswet. Men kan hierover drie standpunten innemen:

Ten eerste: deze wet geheel opheffen, dus geen enkele wettelijke regeling omtrent de Zondag treffen.

Ten tweede: de wet verzachten.

Ten derde: haar even streng laten als ze thans is.

Onze leden zullen wellicht het eerste, misschien ook het tweede standpunt kiezen. De regering zal echter in ieder geval één van de drie standpunten moeten kiezen, en hoe deze keus ook uitvalt, zij is een levensbeschouwelijke keus.

Precies dezelfde redenering geldt voor de huwelijks- en echtscheidingswetgeving en zo zijn er nog tal van andere levensbeschouwelijke kwesties, waarin elke regering gedwongen is een keus te doen, hoe deze dan ook uitvalt. Men kan ze eenvoudig niet uit de weg gaan. Politieke partijen, die menen, dat dit wel kan, plegen struisvogelpolitiek. Hun „neutraliteit”

heeft slechts tot gevolg, dat andere partijen, die wel levensbeschouwelijk gericht zijn, er gretig gebruik van maken om hun eigen levensbeschouwing door te zetten.

Mijn conclusie was dan ook, dat die „neutrale” partijen zich meer op het humanisme zullen moeten richten. Deze stelling nu wordt door de redactie van „Mens en Wereld” bestreden met de opmerking, dat van de 43% der Nederlanders, die op de linkse partijen hebben gestemd, slechts 17% onkerkelijk zijn. De andere 26% zouden dus niet voor het humanisme voelen. Dit nu lijkt mij te ver gaan. Wij allen weten wel, dat onder deze 26% velen zijn, die slechts door traditie lid van een kerk zijn en niet „positief-christelijk” voelen. Vermoedelijk vormen de positief-christelijken slechts een zeer kleine minderheid b.v. in de Partij van de Arbeid. Ik geloof dan ook dat de overgrote meerderheid der linkse kiezers in onze geest voelt, zodra het althans over die soort levensbeschouwelijke kwesties gaat, waarin de staat nu eenmaal stelling moet nemen. Maar laten ze zich dan ook hiervan bewust worden en laten zij niet toestaan, dat hun partij als zodanig „neutraal” blijft.

In mijn artikel erkende ik reeds, dat de concrete oplossing van dit vraagstuk niet eenvoudig is. Men mag een zaak van zo grote ernst echter niet afdoen met de bewering, dat het aan de Nederlandse politiek „een complicatie erbij zou geven”. Is een eenvoudige oplossing mogelijk, des te beter, maar in ieder geval moet iets worden gedaan, „om een dam op te werpen tegen de orthodoxe drijverij”.

A. VAN KREVELD.

Wie het humanisme wil binden aan een bepaalde politiek, of een bepaalde politiek aan het humanisme, doet, wat hij de tegenstander kwalijk neemt: hij bevordert van zijn kant de anti-these, tussen godsdienstig en ongodsdienstig in het politieke leven, wat m.i. niet in de humanistische lijn ligt.

Maar dat wil geenszins zeggen, dat politiek daarvoor noodzakelijk wordt tot een sociaal-economische techniek. Een levende politieke partij behoeft naast en achter zijn politiek program een bezielende idee, die zonder zelf van een bepaalde levensbeschouwing afhankelijk te zijn in verschillende levensbeschouwingen op eigen wijze gefundeerd kan wezen.

Zulke ideeën, die ik in mijn boek secundaire ideeën genoemd heb, zijn bijvoorbeeld die der gerechtigheid als uitdrukking van de wezensgelijkheid der mensen, en van de geestelijke vrijheid die wortelt in de zedelijke eerbiediging van de mede-mens. Het is juist de betekenis van de humanist in de politiek, dat zijn levensbeschouwing, evenals die van de oprechte christen, een bron van bezieling vermag te zijn, die het politieke streven niet kan ontberen, zonder in opportunisme te onttaarden.

Het is m.i. onjuist dat de niet-confessionele politieke partijen hiervoor niet zouden opstaan, maar wel is het waar, dat wij humanisten op de plaats die wij in de politiek gekozen hebben, veelal nog tekortschieten in echt humanistische bezieling van de alledaagse praktijk.

J. P. VAN PRAAG.

De prostitutie van de geest

In zijn artikel „Bekentenissen van een atoom-geleerde” wijst de redacteur van ons maandblad terecht op het tragische verschijnel van onze tijd, waarin de mens in de ondragelijke spanning verkeert trouw te blijven aan zijn beginsel en daardoor zijn menselijke waardigheid te moeten prijs geven. Natuurlijk zijn in dit artikel niet alle aspecten van het geval-Dr Fuchs gegeven. Op een van de andere aspecten moge ik de aandacht vestigen. De geheimhouding die geleerden, hetzij in fabrieken (uit concurrentievrees) hetzij door staat of staten (uit strategisch, militair of politiek belang) wordt opgelegd is in wezen onzedelijk. Men dwingt op deze wijze de mens in de Geleerde zijn geest, zijn persoonlijkheid, te prostitueren. Wetenschap is, en mag niet zijn, het eigendom van enkelen of enkele belangengroepen maar behoort aan de gehele mensheid. Aan alle mensen behoort de wetenschap ten nutte te kunnen komen. Toepassing van de atoomenergie kan de gehele wereld ten goede komen. Door het geheim gewroet maakt men er een cultuur- en mensvernietigingsmiddel van en verlaagt men haar beoefenaren tot geestelijke prostituees. Het is n.m.m. een taak van het humanisme tegen de geheimhouding in de wetenschap te protesteren en op te komen voor de vrije uitwisseling van de producten van de menselijke geest in het belang van de mensheid en de menselijke waardigheid.

Leiden, 5 Maart 1950. G. J. v. LEEUWEN.

Open brief aan J. J. Hael

Geachte vriend Hael,

Ik moet zeggen, je stukje heeft succes gehad! Meer dan het mijne, want daarop reageert nooit iemand. Als ik de laatste dagen één of andere vergadering van één van onze gemeenschappen meemaak — en dat gebeurt nog al eens, zoals je weet, maar daarover straks — zijn er altijd wel enkele olijkerds die met een grijnzend gezicht informeren: Wel, heb je het stukje van Hael al gelezen in Mens en Wereld? En dan komen de nodige mopjes los, waarvan ik dan half en half het mikpunt ben en wordt er van me verwacht dat ik heel sportief zal meelachen en tenslotte zal zeggen: „Ja, toch een geestige kerel die Hael.” Dat doe ik dan ook hoor, maar in mezelf denk ik er achteraan: Als ik 'm tegenkom breek ik 'm armen en benen. Je hebt trouwens al naam gemaakt, het „mijnheer” wordt al wegge-
laten, joviaal spreekt men van: het stukkie van Hael. Je zal zien kerel, je wordt populair, wat je nooit gelukt is n.l. als mens geaccepteerd te worden in een normale kring van mensen, dat lukt je nou door dat éne pesterige stukje tegen mij. Proficiat Hael!

Ik wou dat ik je nog eens ontmoette..... Over ontmoeten gesproken! Waar en wanneer was dat eigenlijk die ongeluksavond dat jij en ik samen op één vergadering hebben gezeten? Je gelooft het misschien niet, maar dat is voor mij nu bijna een obsessie geworden. Al vele malen heb ik, in een haast koortstachtige verwarring, de vergaderingen trachten te re-construeren waar ik de laatste zes à zeven weken heb gesproken. Ik probeer me dan het aanwezige publiek weer voor ogen te halen en loop in gedachten de rijen van mijn toehoorders langs. Wie zou het zijn, wie is Hael..... wie is Hael? Is-ie dat, op die vergadering in A., dat haast dikbuikige, kaalhoofdige mannetje met Gerbrandy-snor? Dat mannetje dat ik van meet af aan niet kon zetten..... nee van dat mannetje zou Pietersen niet gedacht hebben dat-ie om de hand van zijn dochter kwam vragen. Hij moet nog jong zijn die Hael, sportief, hij reist immers veel in zijn vacantie, hoewel 's Zondags ligt-ie tot na tien op bed, bah, zo'n jonge kerel nog. Zo schieten mijn gedachten heen en weer. Dan zijn ze weer op een vergadering. Ja die gluisperige, smalle kerel op de achterste rij in K., dat zou 'm kunnen zijn, zo'n tronie, dat zou best kunnen, daarvan had ik tijdens de vergadering al zo'n beetje de indruk dat-ie me zat te analyseren, hoewel een leraar, een paedagochemerd leek het me niet... of... ja, dat is natuurlijk mogelijk... een schuilnaam... maar dan kon het ieder der aanwezigen van de laatste twee maanden zijn, dan zit ons Verbond vol met

Haeltjes... bah... stel je voor die oude, rijzige dame op die bijeenkomst in L., met dat intelligent, fijn besneden gelaat... nee ben je mal, intelligent is-ie in ieder geval niet, de sufferd om zo'n blunder te slaan!... Of stel je voor dat lieve meisje op die vervelende vergadering in S., die door haar aanwezigheid een overigens taaie, niet door te komen avond vergoedde, zou zij?... nee foei dát kind zulke haelerige hatelijkheden! En zo gaat het door... ik moet zeggen je hebt het prachtig klaargespeeld, uit wraak voor jouw Pieterse-complex heb je mij een Hael-complex bezorgd.

Overigens, als nu ook de organisatie-leider nog even in me spreken mag, een uilskuiken ben je wel hoor! Wat heb je dat stom aangepakt met die Pieterse! Wist je niet dat iedere gemeenschapssecretaris een leden-administratie bijhoudt, zodat je eerst kunt informeren of iemand lid is, wist je ook niet dat iedere secretaris een lijst van belangstellenden heeft, zodat als je geweten weer eens gaat spreken en je niemand kunt vinden aan wie je je activiteit kwijt kunt, je slechts even hebt te telefoneren of langs te lopen om een paar piek-fijne adressen te krijgen, zagezegd schoon aan de haak, klaar om geconsumeerd te worden. Nee Hael, dat moet je beslist nog eens overdoen, toe krijg nog eens zo'n obsessie, en die Pieterse, die al lid is, zou je die er niet mee kunnen besmetten en misschien is er nog een Jansen of een Janse of een Janssen (pas op, zetter!)..... wie weet... hè, zo'n heel Verbond met obsessies, wat zou dat een zalig leven voor een organisatie-leider zijn. Ik heb wel eens zitten fantaseren. Stel dat er in ons Verbond zo'n honderd dwazen als jij rondlopen. Dat is niet te hoog getaxeerd, ik zeg altijd maar: „r benne meer kwibussen in het Verbond, dan er buiten.” En als die nou alle honderd eens zo'n ledenwin-complex kregen? Hoe kun je ze dat bezorgen? Ik denk dat jullie allemaal van buitenlandse reizen houden. Daarom stellen we twee hoofdprijzen, één van f 500,— voor een 14-daagse reis naar Frankrijk, of Zwitserland, één van f 250,— voor een 14-daagse reis naar België. Dat kost ons f 750,—. En als jullie dan eens gemiddeld drie leden winnen, dat is niet veel wel, voor zulke ras-propagandisten. Dan ontvangen we het eerste jaar $300 \times \pm f 6,- = f 1800,-$. Netto-winst f 1050 + 300 nieuwe leden! Is dat een idee, of niet? Toe Hael, kom eens praten op ons Centraal Bureau, het moet voor jou een kleine moeite zijn die honderd dwazen te vinden. Tenminste... als je het eerlijk meent met ons Verbond! En daar twijfel ik wel een beetje aan... de redactie is er nu wel ingelopen en heeft dat stukkie van je op-

genomen — allicht, als je schrijft dat je Neerlandicus bent, nemen die alles op — maar mij heb je nog niet. Want — dat had je niet gedacht, hè, van een „fanatieke, maar eerlijke sukkel” — ik heb er onze centrale leden-cartotheek eens op nagekeken, en — mag ik je even in je hemd zetten — daarin komt de naam Hael niet voor. Je liegt Hael, je bent geen lid, zelfs die armzalige vijf pop heb je ons nog door de neus geboord! Wie weet wat je wel bent? Wie weet welke snode plannen je koestert? Maar goed dat er nog een organisatie-leider is die je kan ontmaskeren. Niet Jan Jacobus Hael, maar dood-ordinair Janus Hael, de man met de twee gezichten! Foei, Hael, moge de duvel je haelen!

Met vriendelijke groeten van
H. J. J. LIPS.

Noot van de redactie

We menen dat de heren Hael en Lips elkaar in steken onder en boven water niet veel toegeven. Na dit antwoord van H. Lips zouden we de partij dan ook graag remise verklaren, als ons nog niet een enkel ding van het hart moest. We laten de insinuatie van Lips, dat Neerlandici bij ons een wit voetje zouden hebben nu maar voor wat ze is; hij moge bedenken dat we zelfs z'n stukjes steeds maar weer plaatsen, ook al maakt hij zich schuldig aan het aan twee kanten beschrijven van zijn papier. Hij moet daar eens een eind aan maken want die schrijverij aan twee kanten — het zg. Janus-papier — zouden we op den duur zelfs van een Neerlandicus niet accepteren. Op één punt kunnen we het met Lips eens zijn: zo'n ledenwin-complex zou heel geschikt zijn voor ons Verbond. Dus: Wie complext er mee? Met deze vraag sluiten we de discussie.

HOOFDBESTUUR VAN HET HUMANISTISCH VERBOND.

Dagelijks Bestuur: Dr J. P. van Praag, voorzitter; Dr G. Stuiveling, 2e voorzitter; Drs I. Vijlbrief, secretaris; J. Bijleveld, penningmeester.

Leden: Dr J. C. Brandt Corstius; Mevr. C. J. Bliklager—v. d. Sigtenhorst; E. Nordlohne; Mevr. H. A. Polak—Schwarz; J. Rogge; E. Schrabracq; Ir P. Schut; G. Stellinga; Mr A. Stempels; D. W. Stork; Prof. Dr J. B. Tielrooy; Mr Dr J. In 't Veld; Dr Libbe van der Wal; M. G. Warffemius; Mr H. B. J. Waslander.

Katholieken en onderwijs in Amerika

(vervolg van pag. 5)

aard en samenstelling dier kosten.

Dat die in de staat New York veel hoger zijn dan die in Indiana of staten nog verder naar het Westen, is begrijpelijk, maar bewijst niet zonder meer, dat het onderwijs in de staat New York veel beter is. Immers, bij kostenberekening is ook besloten rente en afschrijving voor de kapitaalsinvestering. Een middelbare school in de stad New York, om maar een voorbeeld te noemen, kost alleen voor grond, bouw en meubilering minstens twee miljoen dollar. Voor hetzelfde bedrag kan men in New Mexico of in Mississippi een reeks van scholen bouwen.

In uw artikel wordt genoemd een bedrag van 50 dollar per jaar voor de staat Mississippi. Dit geldt echter alleen voor *blanke* kinderen. Over het algemeen bedragen de uitgaven per leerling per jaar in de Zuidelijke staten voor de negerkinderen slechts $\frac{1}{3}$ van wat besteed wordt voor de blanke en juist in de door de heer Constandse genoemde staat, werd vóór de oorlog slechts één zevende van het voor elk blank kind beschikbare bedrag besteed per negerkind — en de laatsten zijn daar in de meerderheid!

Wie ooit scholen gezien heeft in de Noordelijke staten van de Unie zal niet beweren, dat de lokalen van welke school dan ook er „armelijk en onzindelijk” zijn. Vandaar dat ik meen te mogen beweren, dat de schrijver van het betreffende artikel geen enkel argument heeft gebracht voor zijn bewering „deze Roomse scholen bedreigen het intellectuele peil der Verenigde Staten”.

Conflict met mrs Roosevelt

Het conflict tussen mevrouw Roosevelt en kardinaal Spellman had dan ook een andere strekking dan in het artikel voorgesteld wordt. Het ging inderdaad over de tegenstelling bijzondere en openbare scholen. Er was een wet ingediend in het Congres, die het de federale regering mogelijk zou maken bijdragen te geven aan de afzonderlijke staten, welke door deze besteed zouden worden voor het onderwijs. De vraag was, of aan deze bijdragen beperkende bepalingen verbonden zouden worden, welke de afzonderlijke staten zouden beletten, ook scholen op kerkelijke grondslag een aandeel te geven. Hier kon met recht de vraag worden opgeworpen, of de federale regering zulke beperkingen *mag* opleggen. Immers, het eerste amendement op de constitutie zegt: „Congress shall make no law respecting an establishment of religion, or prohibiting the free exercise thereof”.

Op deze bepaling hebben de Katholieken zich beroepen toen in 1922 de staat Oregon een amendement op zijn constitutie wilde doorzetten, waarbij kerkelijke scholen ver-

boden werden. Het Hoogste Gerechtshof in Washington verklaarde deze bepaling in strijd met de federale constitutie en daarom ongeldig. De wet, die aan het Congres werd voorgelegd, was echter vooral bedoeld ter verbetering van het onderwijs in de minder welvarende gebieden, met name de Zuidelijke staten. Een enkel voorbeeld zal hier voldoende zijn. Wanneer de staat Georgia in 1930 een even groot bedrag per leerling en per jaar had willen besteden als New York, zou het daarvoor 150 miljoen dollar hebben nodig gehad, wat 20 miljoen dollar meer zou zijn geweest, dan het gehele inkomen, dat toen door die staat werd ontvangen.

Geen beïnvloeding

In Uw artikel wordt gezegd, dat de Katholieken in de Verenigde Staten de tactiek volgen van zich meester te maken van leidende functies bij het openbare onderwijs, zoals inspecteur en wethouder. Ik wist niet, dat men in de Verenigde Staten „wethouders voor onderwijs” kende. De „superintendent of schools” wordt gewoonlijk door de gehele burgerij gekozen. In al die gebieden, waar schooldistricten bestaan, kan van een dergelijke beïnvloeding in het geheel geen sprake zijn. Men behoeft slechts na te gaan hoe de getalsverhouding tussen Katholieken en niet-Katholieken is in bijna alle staten van de Unie om de onmogelijkheid van zulk een tactiek in te zien in een land, waar de bevolking in het bezit van algemeen kiesrecht ook vrijwel alles te beslissen heeft.

Nog een laatste woord. In bedoeld artikel wordt geschreven: „zo worden de grondwet en het openbaar onderwijs uitgehold”. In 1936 waren er in de Verenigde Staten 5700 Katholieke, tegenover 220.000 openbare lagere scholen. Om met zulk een klein aantal instellingen een verpletterende meerderheid te kunnen overtroeven, zou de kwaliteit van de minderheidsgroep wel bijzonder hoog moeten zijn. De schrijver heeft echter betoogd, dat zij zo abominabel laag is!

GUIDO GEZELLE:

Een vrije persoonlijkheid

(Vervolg van pag. 7)

gen opvattingen omtrent schoonheid, goedheid, eerlijkheid, rechtvaardigheid, trouw, liefde, onrecht, zonde doen hun intrede. De innerlijke harmonie wordt van alle zijden verstoord. Hetgeen tenslotte samengevat betekent een verregaand zedeloze inbreuk op de menselijke waardigheid. En hoe zal een gezonde samenleving kunnen worden opgebouwd uit één van haar hoogste goed ontdane mensheid?

C. M. OELLERS-MARIS

Overheid en openbare zeden

Het roomskatholieke centrum voor staatkundige vorming heeft een rapport gepubliceerd betreffende overheid en openbare zeden. Daarin worden enkele wettelijke maatregelen bepleit, waaronder er zijn, die ernstige overweging verdienen. Maar men wil ook: Opnemning in het wetboek van strafrecht van een verbod, in het openbaar kleding te dragen, die aanstotelijk is voor de eerbaarheid; verbod van gemengd kamperen; verbod van de Vereniging voor seksuele hervorming.

Hier komt opnieuw de neiging naar voren aan anderen en andersdenkenden dwingend op te leggen, hetgeen men voor eigen kring wenselijk acht. Hier vinden we weer de opvatting, dat de overheid uitmaakt, welke opvattingen wel tot uiting mogen komen en welke niet, hetgeen plaatselijk tot domme willekeur en kleine terreur leidt van kleine ambtsdragers en fatsoensrakers. Laat men toch liever eens beginnen voorstellen te doen inzake een gezonde opvoeding, die ervan uitgaat dat zowel een onnatuurlijke scheiding der geslachten als een zwoele onderlinge omgang mensonwaardig zijn.

„Een sterk Humanisme betekent een eigen tehuis voor anderhalf miljoen buitenkerkelijken.”

Humanitas en

Humanistisch Verbond

Het is wel gebeurd, dat de oprichting van de Stichting Mens en Wereld aanleiding gaf tot de gedachte, dat het Humanistisch Verbond daarmee een organisatie op maatschappelijk terrein maakte, waarmee het zich begaf op het werkgebied van Humanitas.

Dit is te enen male onjuist. De Stichting Mens en Wereld is juist een blijk van de groeiende samenwerking tussen beide geestverwante organisaties. In het stichtingsbestuur zijn Humanitas, het Verbond en het Thuisfront Humanitas vertegenwoordigd in goede samenwerking. Zo hoort het ook, omdat het hier gaat zowel om de geestelijke als om de maatschappelijke verzorging van de buitenkerkelijken.

Waarom ben ik een humanist

Ik ben ter wereld gekomen, op precies dezelfde wijze, als de miljoenen mensen, die thans op de wereld bestaan.

In de aanvang werd ik, wat door Moeder en Vader vertroeteld en door hen bijgestaan in het verkrijgen van de eerste levensbenodigdheden. Wat later is mij een beetje schoolse wijsheid in het hoofd geprent, plus enige ideeën van dogmatisch Christendom, om op deze wijze van mij een gedwee meeloper te maken in de grote, logge, weinig nadenkende massa. Na in het bezit te zijn gekomen van wat algemene fatsoensbegrippen werd ik, in en op de samenleving losgelaten, waarvoor geldt: vechten op leven en dood, voor eigen lijfsbehoud. Om de strijd om het bestaan zo goed mogelijk te kunnen voeren, moest ik een vak leren. Ik koos het bakkers-vak. Dit was meer toeval dan wijs beraad, nog geen twaalf jaren oud werd mijn tere en nog onvolgroeid kinderlichaam, in het maatschappelijk productieproces geworpen. De nadelige gevolgen lieten dan ook niet lang op zich wachten.

Uitgebuit en verknoeid door niets ontziende werkgevers, die levend mensenmateriaal exploiteren, ter wille van stoffelijke winst en waarvan velen zich niet de heerlijke ideeën hebben eigen gemaakt, ideeën van Liberale-economie, particulier initiatief en leiderschap, om op deze wijze hun meer welgestelde levenswijze te rechtvaardigen.

Voor een van nature gezond en krachtig gestel kunnen zwoegen en sjouwen, tegenslag en worsteling om het bestaan, wel eens gunstige omstandigheden zijn en leiden tot een bredere ontplooiing van de geest. In de loop der jaren heb ik veel ondervonden, wat mij tot een dieper denken over de zin van het leven heeft gebracht. Was de eerste helft van mijn leven gewijd aan de strijd om het bestaan en in verband daarmee, aan economische, maatschappelijke en politieke problemen, aan het doen en laten van de mensen om mij heen, allengs ontwaakte in mij het besef, dat er toch ook iets moet bestaan, wat boven dit alles uit gaat. Wanneer ik bij avond eens een mooie sterrenhemel aanschouwde of vol bewondering een majestueuse Zonsondergang zag, of eens keek naar de verre horizon, over de eeuwig deinende zee, dan bedacht ik, dat duizenden geslachten van mensen gekomen zijn en weer weg gegaan, dat ook wij die nu bestaan, gedoemd zijn, om het aardse leven te verlaten en dat het voor niemand verschil maakt, of hij stoffelijk rijk, dan wel arm is, geleerd dan wel onwetend, koning, keizer, van adel, dan wel een arme proleet; het doet alles niets ter zake, de zeer nabije toekomst is voor elk mensenkind het geopende graf, om daarin voor altijd te verdwijnen. Als men zich daarbij afvraagt: waarom zijn al die mensen, dieren en planten ter wereld

gekomen, wanneer toch alles weer gedoemd is om te verdwijnen, wat voor zin heeft dit alles nu, dan staan wij mensen machteloos, voor een groot Mysterie, dan voelen wij ons klein en nietig. Wij vragen naar het waarom en krijgen geen antwoord en steeds voelen wij ons machtelozer, naarmate we ons in het Mysterie verdiepen. En toch is er iets, diep in ons innerlijk, dat ons zegt, dat er een werkelijkheid aan dat Mysterie ten grondslag ligt. Wij hebben in ons een gevoel, dat ons overduidelijk zegt: het leven van mens, dier en plant en het bestaan aller dingen... heeft zin, want dat dit alles zinloos zou zijn, dat wil er bij geen enkel denkend mens in. Die stem die wij in ons hebben, die duidelijk tot ons spreekt en die wij wel de stem van de stilte noemen of van het geweten of de intuïtieve stem, het is, of daaruit spreekt ons werkelijk contact met de quintessens van het leven zelf.

Toen ik mij enigszins bewust werd van die wegwijzer in het leven, die ik de stem van het geweten noem, toen werd mijn leven mooier, van dat ogenblik af kreeg mijn leven inhoud, kreeg ik als het ware houvast. Ik werd humanist, dat wil zeggen ik ging mij een gevoelen, met alle mensen om mij heen. Ik leerde begrijpen, dat de gehele mensheid één grote eenheid is, met ontelbare draden verbonden en dat het geslacht van heden haar wortels heeft in al de voorgaande geslachten, en dat al de uitingen van geest, in welke vorm ook samenhangen met al de uitingen van geest, uit vorige eeuwen. Zo gezien is er één grote geest werkzaam, is het de mens, die deze geest manifesteert.

Gelukkig is de mens, die zo ver gekomen is, dat hij in staat blijkt met een open blik en een frisse geestesgesteldheid het leven te leven, zonder vooringenomenheid en die bereid is een steentje bij te dragen tot verbetering van de menselijke samenleving, die uit de geest der mensen geboren zal moeten worden.

Hieraan mee te werken is de zin van mijn leven en daarom noem ik mij humanist.

C. ZWERVER.

Schweitzer en het humanisme

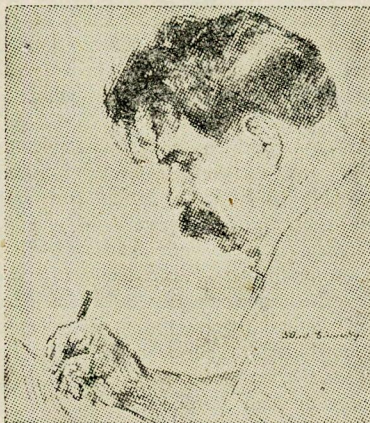
In het Weekblad van de Nederl. Protestantenvond, van 4 Februari, 1950, komt van de hand van dr H. Faber, een artikel voor, dat aldus aanvangt:

„Het vraagstuk van het Humanisme trekt in ons vaderland een zekere aandacht. Vooral sinds het Humanistisch Verbond is opgericht, dat — al kunnen wij het met zijn opvattingen niet altijd eens zijn — naar onze indruk zijn kijk op het Humanisme op een tegelijk brede en principiële manier uitdraagt, terwijl het ook een ernstige poging doet om niet alleen van het Humanisme een discussie-object te maken, maar een levend beginsel, dat op de practijk van ons leven een invloed uitoefent.”

Het artikel eindigt met een opmerking over Schweitzer: volgens ds Faber was deze uit zijn geloof in Christus humanist.

In verband met deze opmerking wil ik iets aangaande het standpunt van Schweitzer zeggen, en wel in aansluiting op mijn radio-toespraak van 5 Februari j.l. In een dergelijke radio-toespraak past geen bronvermelding. Die kan ik op deze plaats wel meedelen.

In zijn toespraak in 1928 bij het in ont-

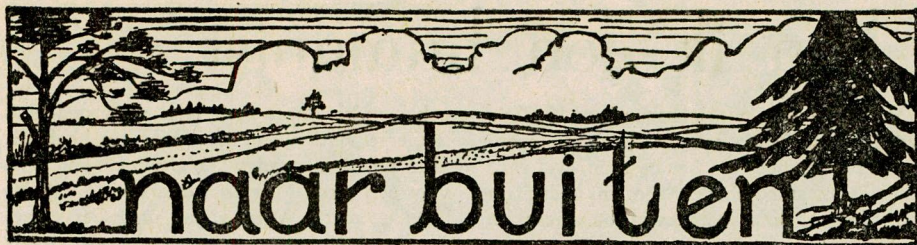
vangst nemen van de Goethe-prijs, zei Schweitzer, dat wij met onszelf moeten worstelen om het grote humaniteitsideaal der 18e eeuw, „waaraan Goethe zijn ganse leven trouw bleef”, heilig te houden en tot werkelijkheid te laten worden. De toespraak is afgedrukt in Zwingli van 13 Aug. 1949.

De bekende theoloog prof. M. van Rhijn zegt: „Schweitzer schreef een beslist niet-christelijke Cultuurfilosofie” (geciteerd in

Zwingli van 24 Sept. 1949).

De niet minder bekende theoloog prof. van der Leeuw schreef over Schweitzer's standpunt in het tijdschrift Wending (Juni 1947, p. 259). Hij zegt, dat bij Schweitzer het diepst klinkt de humanistische noot. Het zwaartepunt ligt in het gegevene, niet in God. Het leven heeft zijn waarde in zichzelf. Het *humanistisch rationalisme* (cursivering van mij, G.) overheerst bij Schweitzer (maar wordt getemperd door een merkwaardige mystiek). Schweitzer verwerpt de ganse kerkleer.

EVERARD E. GEWIN.

Ditmaal vallen we maar met de deur in huis... de loop komt er al wat in. Wel is de aandacht nog een beetje eenzijdig op enkele kampen gericht, maar dat komt wel voor elkaar. Als de tekenen niet bedriegen, raken sommige kampen dit jaar snel volgeboekt. Daarom: weest er vlug bij! We kunnen nu weer wat meer publiceren over allerlei onderdelen, o.a. over de leiding van de kampen; die vindt u nu bij het kampoverzicht vermeld.

Het is goed, nu wat meer van de inhoud van de kampen te vertellen, van de programma's dus, hoewel het nu nog niet mogelijk is ieder punt vast te leggen. We vatten daarvoor de kampen in vier groepen samen:

Culturele kampen

We weten dat er in en rondom het Verbond veel liefhebbers zijn van volkszang, muziek, dans, toneel, declamatie, biologie en heemkennis. In onze kampen gaan deze mensen met elkaar aan de slag, ze gaan zingen, dansen en musiceren, ze trekken, in kleine groepjes, de natuur in of bezoeken een oud stadje of een archeologisch interessant terrein. Soms zit zo'n groepje ook knus op een beschut plekje bij elkaar, luistert naar een uiteenzetting, maakt aantekeningen, discuteert enz. Kweken we op die manier volkszang-maniakken enz.? O, nee, juist in onze kampen is er voldoende gelegenheid om te wijzen naar de diepere achtergrond die deze activiteiten hun betekenis geeft. Geen maniakken dus, maar praktisch-cultureel gevormde mensen, voor wie „cultuur” meer is dan een interessant woord.

Natuurlijk is er in zo'n kamp ook de nodige ontspanning: zwemmen, spelen tot zalig niets-doen toe. O ja, in zo'n kamp word je wel moe, maar zo heerlijk voldaan moe, dat je toch „uitgerust” terug komt.

Studiekamp

In het studiekamp is dit jaar het onderwerp: „De plaatsbepaling van het Moderne Humanisme”. Er leven in onze kringen vele gedachten over wetenschap, geloof, wereldbeeld, vrijheid en verdraagzaamheid. Het is goed eens een aantal van deze problemen zeer kritisch met elkaar te bezien. Daarom beginnen we in deze week met twee lezingen onder de titels: „Ontvouwing van het leven” en „Wondere Wereld” waarin we de biologische en natuurkundige gegevens, nodig voor de samenstelling van een wereldbeeld, zullen bijeenbrengen. Daarna zal een lezing „Het hoogste gebod” een visie op de moraalproblemen geven, terwijl tenslotte een drietal inleidingen „Geloof en Rede”, „Mens in de wereld” en „De Mythe van het Humanisme” een nadere plaatsbepaling van het Humanisme wil bevatten. Naast de inleidingen en in aansluiting daarop zullen we in enkele sectie-vergaderingen en dis-

cussieavonden bijeen zijn. Ook in dit kamp zal toch nog tijd worden gevonden voor de nodige ontspanning. Als inleiders zijn o.a. aangezocht dr J. P. v. Praag en dr L. v. d. Wal, met anderen wordt nog onderhandeld.

Familiekampen

Dit zijn dus kampen waar ouders met kinderen, maar toch ook wel mensen zonder kinderen een plaats vinden. In Vierhouten zullen slechts kinderen van 7 jaar en ouder zijn; deze kinderen zullen meer apart worden gehouden. In Ommen zijn kinderen van alle leeftijden en zal worden gestreefd naar de vorming van één grote gemeenschap.

Eén ding geldt voor alle familiekampen: Er zal een wat grotere vrijheid zijn voor de afzonderlijke gezinnen en personen. We stellen ons voor dat de ouderen 's avonds, als de kinderen naar bed zijn hun gezamenlijke avondprogramma's hebben, maar dat overdag veel gelegenheid zal worden gegeven, voor wie dat wensen, om in eigen gezinsverband tezamen te zijn. Desondanks zal het ons zeker gelukken, juist in deze familiekampen, de gemeenschapsgedachte te beleven.

Wat de avondprogramma's betreft, denken we aan een enkele voordrachtavond — we zijn in onderhandeling met enkele goede voordracht-kunstenaars — een door de deelnemers verzorgde kunstavond, een bonte avond met kampvuur en verder enkele inleidingen die ons juist als ouders en gezinsleden interesseren, b.v. „Wat kan ik mijn kinderen voorlezen en vertellen?”, „Mijn kind 't verkeerde pad op?”, „Omgang met onze medemens”.

Het spreekt vanzelf, dat wij zorgen dat in deze kampen voldoende, deskundige, kinderleiders aanwezig zijn zodat de ouders, en vooral ook de moeders, werkelijk vrij kunnen zijn.

Kinderkampen

Dit wordt een echte kindergemeenschap, onderverdeeld in tentgemeenschappen, waar de jongens en meisjes al die fijne dingen zullen kunnen doen die het kampleven meebrengt. Tenten verzorgen, kampvuur maken,

spelen, spoorzoektocht en wat al niet meer. Wij zorgen dat dit kamp goed wordt, zorgt u dat uw kinderen komen.

Tenslotte laten we hier het kampprogramma nog eens volgen met een aantal zakelijke gegevens:

15—22 Juli. Cultureel kamp A. Leiding: S. Koning, H. Lips, A. Weggelaar.

Plaats: Paasheuvel te Vierhouten. Prijs: f 25,— (+ f 0,50 administratiekosten). Leeftijd: 18 jaar en ouder. Slaapgelegenheid: slaapzalen.

Dit kamp is bedoeld voor: Volkszang, muziek, dans, lekenspel, voordracht.

15—22 Juli. Cultureel kamp B. Leiding: S. M. v. d. Vaart en S. H. v. d. Vaart—De Vlieger.

Plaats: Ommen en Rijssen (trekkamp). Prijs: f 25,— (+ f 0,50). Leeftijd: 18 jaar en ouder. Slaapgelegenheid: tenten.

Dit kamp is bedoeld voor: biologie, heemkennis, geschiedenis.

15—22 Juli. Kinderkamp. Leiding: wordt bekend gemaakt.

Plaats: Weide bij Meenthuis te Blaricum. Prijs: f 21,— (+ f 0,50). Leeftijd: vanaf 7 jaar. Slaapgelegenheid: tenten.

5—12 Aug. Studiekamp. Leiding: H. Lips en dr J. P. v. Praag.

Plaats: Meenthuis te Blaricum. Prijs: f 25,— (+ f 0,50). Leeftijd: 18 jaar en ouder. Slaapgelegenheid: slaapzalen.

5—12 Aug. Familiekamp A. Alg. leiding: L. v. Gelder en S. Koning (gevr.).

Plaats: Eikenhoeve te Vierhouten. Prijs: 7—12 jaar f 19,— (+ f 0,50); 12 jaar en ouder f 26,— (+ f 0,50). Leeftijd: 7 jaar en ouder. Slaapgelegenheid: Ouderen slaapzalen, kinderen tenten.

12—19 Aug. Familiekamp B. Alle gegevens als in Familiekamp A.

12—19 Aug. Familiekamp C. Alg. leiding: H. Lips en G. Lips—Smit, Chr. Meyer en H. Meyer—v. Praag.

Plaats: Besthmenerberg te Ommen. Prijs: 0—7 jaar f 15,— (+ f 0,50); 7—12 jaar f 19,— (+ f 0,50); boven 12 jaar f 26,— (+ f 0,50). Leeftijd: alle leeftijden. Slaapgelegenheid:

We hebben hier de beschikking over:

a) 24 zeer eenvoudige houten huisjes waarin 2, 3, 4, 5 of 6 personen kunnen slapen. In deze huisjes kunnen ook zeer geschikt meegebrachte kinderledikanten worden bijgeplaatst.

b) Gezinstenten, met dubbele ruimte, d.w.z. voor 4 personen in 8-persoons tent enz. In deze tenten slaapt men niet op de grond, maar op een uitstekend Amerikaans veldbed. Voor wie het niet beslist verboden is

in een tent te slapen zijn deze tenten even geschikt als de eenvoudige huisjes. We zullen trachten mensen met kleine kinderen in de huisjes onder te brengen. Ook allerlei combinaties zijn mogelijk b.v. ouders met de twee kleinsten in een huisje, twee grotere kinderen met een paar oudere grote kinderen in een tent enz. Men geve zich dus rustig op. Ieder zal goed slapen!

c) Voor het samen-zijn en de maaltijden hebben we drie grote conversatie-tenten.

19—26 Aug. Familiekamp D. Alle gegevens als in Familiekamp C.

29 Juli—5 Aug. Jongerenkamp. Leiding: H. Timmermans en A. Mijster.

Plaats: Rijssen. Prijs: f 22,50 (+ f 0,50). Leeftijd: 17 jaar en ouder. Slaapgelegenheid: tenten.

19—26 Juli. Kamp Middelbare Scholieren A. Leiding: E. Houtsma en J. Kwee.

Plaats: Drouwenerzand (Hondsrug). Prijs: f 25,—. Leeftijd: 15 jaar en ouder. Slaapgelegenheid: tenten.

N.B. Over de kampen voor Middelbare Scholieren is een apart folder verkrijgbaar bij W. Geerts, Nieuwe Laan 56, Delft.

26 Juli—2 Aug. Kamp Middelbare Scholieren B. Leiding: W. Geerts en Inge Slob.

Verder alle gegevens als in kamp Middelbare Scholieren A.

Opmerkingen.

1) De f 0,50 administratiekosten moeten bij aanmelding worden betaald.

2) Men kan het kampgeld ineens of in termijnen voldoen, maar vóór 15 Juli de helft. (Voor wie dit moeilijkheden geeft, overlegge met ons Centraal Bureau, Bleyenburgstraat 1, Utrecht).

3) Men melde zich zoveel mogelijk aan op onderstaand formulier.

4) Binnenkort zijn kampfolders aan ons Centraal Bureau verkrijgbaar. Bestelt er reeds nu een aantal en werkt er mee onder uw kennissen.

5) Aanmelden voor:

Jongerenkamp bij: A. Mijster, Tuyl v. Serooskerkeplein 3-I, Amsterdam.

Kampen Middelbare Scholieren bij: W. Geerts, Nieuwe Laan 56, Delft.

Alle overige kampen: Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Bleyenburgstraat 1, Utrecht.

Gezocht eenvoudige Dame, leeftijd tot 50 jaar, die tegen kost en inwoning huishouding op zich wil nemen in klein moederloos gezin.

Br. Letter Ma. no. 1. C.B.H.V., Bleyenburgstraat 1, Utrecht.

Fonds voor Tehuis voor Ouden van Dagen

Saldo	f 1.000,—
Mej. H. L. V. te U.	„ 10,—
Mevr C. C. V. te H. (jaarlijks)	„ 5,—
H. J. . S. te A.	„ 25,—
Mej. J. K. te W.	„ 10,—
Mevr. D. B.—G. te B.	„ 5,—
Mej. E. H. M. te A.	„ 25,—
Ir. B. H. v. R. te D.	„ 50,—

f 1.130,—

Bijdragen voor dit fonds worden gaarne tegemoet gezien op postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond te Utrecht.

AANMELDINGSFORMULIER.

Ondergetekende meldt onderstaande personen:

naam; geslacht m/v; leeftijd

naam; geslacht m/v; leeftijd

naam; geslacht m/v; leeftijd

naam; geslacht m/v; leeftijd

naam; geslacht m/v; leeftijd

adres; plaats

voor het kamp te van 1950

tot 1950.

Te betalen bedrag f + f administratiekosten (f 0,50) per persoon per kamp).

Betaling zal geschieden per giro/postwissel ineens/in termijnen van f

Postgiro 304960 t.n.v. Hum. Verbond, Utrecht.

Handtekening: ..

Een goede, ronde

Zeeuwse raad . . .

Naar aanleiding van het debat in „Vrij Nederland” over de radio op de Zondagmorgen merkt de *Prov. Zeeuwse Crt* op:

Sommigen hebben zich geërgerd aan die uitzending van het Humanistisch Verbond op de Zondagmorgen. Dan zijn er ook nog wel andere uitzendingen waaraan men zich ergeren kan. Het zou misschien goed zijn als in het bakeliet van onze radiotoestellen gedrukt stond: „Mens erger je niet.”

. . . en een goede

Katholieke opmerking

De *Gazet van Limburg* blijkt ingenomen met de verschijning van het nieuwe katholieke blad „*Te elfder ure*”. De Limburgse krant merkt daarbij o.a. op:

Alleen een herboren en in een nieuwe slagorde optrekkend Katholicisme, dat een federatief verbond vormt met de afgescheiden christenen en de humanisten, die nog de Tien Geboden houden, vermag op de duur de scheurende wereld tegen te houden.

MENS EN WERELD

is het orgaan van het Humanistisch Verbond. Redactieraad: Dr J. C. Brandt Corstius, Maurits Dekker, Mr A. Stempels, *Adres Redactie*: A. van Ostadelaan 147, Utrecht — *Adres Administratie*: Bleyenburgstraat 1, telefoon 10163, Utrecht. Postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond te Utrecht — *Advertentie-tarieven* op aanvraag. Kleine advertenties voor particulieren f 1,— per regel: kolombreedte 58 mm. — *Abonnementscondities*: Leden: gratis, niet-leden: f 2,50 per jaar. — *Prijs losse nummers* f 0,20. — *Conditioes Lidmaatschap* Humanistisch Verbond worden verstrekt door: Centraal Bureau, Bleyenburgstraat 1, Utrecht.

De motor draait . . .

Het winterseizoen schiet al aardig op. Nog enkele weken en dan zitten we weer in die voor iedere organisatie zo beruchte periode, waarin je de mensen met geen stok naar vergaderingen krijgt. Het is in ons Verbond zo, dat vrijwel alle gewesten en heel wat gemeenschappen juist in die tijd overschakelen van winterwerk naar zomerwerk. Langzamerhand komen de excursies, voorjaars-weekends en familiedagen weer in zicht. Ze zijn reeds een traditie aan het worden.

Gewesten

Deze maand waren er gewestvergaderingen in Twente/Achterhoek, Friesland en N. Holland. Ter voorbereiding van het congres werden een belangrijk aantal organisatorische en financiële kwesties besproken. Voor het congres komen ook alle andere gewesten nog bijeen. De groei van het Verbond is ook af te leiden uit zijn innerlijke, organisatorische consolidering. En die is duidelijk aan te wijzen in de gewesten. Een jaar geleden kon je nog de vraag stellen: Hebben we eigenlijk wel gewesten. Nu zijn ze reeds ontwikkeld tot organen die stimulerend werken op de activiteit van de gemeenschappen en daarmee van het hele Verbond.

Buitenwerk

Mogen we ook in deze rubriek nog even de aandacht vestigen op onze kampen? U vindt er in dit blad een uitvoerig overzicht van. Het kampwerk is in enkele jaren uitgegroeid tot een der belangrijkste stukken werk, die ons Verbond verricht. Belangrijk alleen al door de grote saamhorigheid die daardoor in onze kringen ontstaat. Mensen die elkaar niet kennen en waarderen, kunnen niet blijvend zeer nauw samenwerken. Moge er daarom ook dit jaar weer vele leden en niet-leden aan onze kampen deelnemen. Weet u hoe u daaraan kunt meehelpen? Vraagt aan ons Centraal Bureau (Bleyenburgerstraat 1, Utrecht) wat kampfolders aan, houdt er één zelf en leest dat goed en verspreidt de rest onder uw kennissen.

Stichting Mens en Wereld

Het lijkt misschien voor de outsider alsof het bestuur van deze Stichting na de conferentie van het vorig jaar in Utrecht in slaap is gevallen. Toch is dat niet zo. Inwendig wordt hard gewerkt aan de werkelijke tot-stand-koming van dit werk in verschillende grote plaatsen. Echter, dit werk moet goed zijn, anders kan men het veel beter nalaten. Daarom kost de voorbereiding veel tijd. Nauwkeurig moet men zijn mensen uitkiezen, financiële mogelijkheden moeten goed worden afgewogen, bestaande verhoudingen moeten worden bekeken. Toch kunnen we nu zeggen dat we zeer binnenkort in een aantal plaatsen starten. Niet met een conferentie, maar met het werk zelf, misschien kunnen we daar in een volgend nr. al nieuws over brengen.

Nieuwe Gemeenschappen

Ditmaal geen oprichtingen te vermelden, maar ook

dit werk staat niet stil. Oprichtingsdata zijn voor de komende weken afgesproken voor Nieuw Niedorp (5 Maart), Veenendaal (12 Maart), Maastricht (22 Maart) en Terneuzen (31 Maart). Wie in deze plaatsen nog kennissen heeft die in aanmerking komen voor een uitnodiging voor een oprichtingsvergadering geve hun adres door aan onderstaand adres.

Jaarverslagen

Het lezen van jaarverslagen van onze gemeenschappen is een interessant en leerzaam werk. Er blijkt uit dat onze bestuurders t.a.v. hun eigen werk zeer kritisch zijn. Gelukkig! Er blijkt echter ook uit dat ze kans zien taai vol te houden om een eerbiedwaardig stuk werk te leveren. Vanzelfsprekend bezinningsbijeenkomsten en daarnaast cursussen van allerlei aard. Maar ook vele huiskamerbijeenkomsten en kernbesprekingen. Plaatselijke kaderkernen b.v. En dan excursies, familiedagen, weekends. Geestelijke verzorging van zieken en gevangenen. Deelneming aan het werk van het Thuisfront en de Stichting Niet-gegrepen jeugd. In sommige plaatsen ook algemeen ontwikkelingswerk in samenwerking met andere organisaties. Samen met Humanitas deelneming aan gezinsverzorging, om van allerlei meer organisatorische besprekingen en acties maar te zwijgen. Juist door al dit werk krijgt ons Verbond zijn vaste vormen en gaan de leden er zich thuis voelen. Zet het voort, vrienden, houdt de motor draaiende.

H. LIPS, Madoerastr. 35,
Amersfoort (tel. 5677).

De RAGEBOL

Humaan Humanisme. Deze twee woorden staan boven een stukje in *De Linie* van 3-2-'50 waarin een nazi-dokter die een politieke gevangene martelt en een Amerikaanse dokter die een stervende kankerpatiënte een dodelijke injectie gaf uit medelijden, zonder meer over één kam worden geschoren. Hoevel ieder weldenkend lezer het verband tussen deze beide personen en hun daden enerzijds en het humanisme anderzijds zal ontgaan, is het vermoedelijk de bedoeling van *De Linie* dat de onnadenkende lezer zal menen dat genoemde zaken met het humanisme te maken hebben. Het is, geestelijk gesproken, niet bijzonder goed gesteld

met een land, waar andersdenkenden op een dergelijke grove manier verdacht gemaakt moeten worden. Wij zijn echter bereid, dat op z'n hoogst voor rooms-katholiek, maar niet voor christelijk te houden.

*

„Er is ten onzent een ogenblik geweest, waarop onder humanisten de gedachte leek baan te breken van het bestaan van absolute zedelijke normen, die de mens, waar en wanneer ook, binden. Maar reeds spoedig openbaarde zich, dat deze gedachte lang niet bij allen erg stevig wortel geschoten had, terwijl zij nog minder tot een soort algemeen goed in de humanistische kring bleek te zijn uitgegroeid. Wie zich illusies heeft gemaakt, dat de werkelijkheid ooit anders was, heeft zich, naar onze mening, eenvoudig vergist.”

Aldus *De Volkskrant* (30-1-'50). Ja, er is hier een vergissing in het spel. Zou het maar één ogenblik geweest zijn? En wat een akelig dun worteltje! Jammer voor onze historie en het heden. Maar 't klinkt wel plechtig, zo in de volkskrant.

*

Een vrijzinnig predikant spreekt te Deventer voor 't Nut. Over de geestelijke samenstelling van de bevolking aldaar. Twee „ongunstige” factoren komen ter sprake: 1e. hoge percentage onkerkelijken; 2e. vrij hoge criminaliteit. Beide verschijnselen hebben hun verschillende oorzaken. Maar één feit kan, zo meent deze vrijzinnige predikant, van invloed zijn geweest op beide verschijnselen: dat in het druk bezochte handelsstadje der middeleeuwen vele mensen er doortrokken, maar ook velen, *niet van de besten*, er bleven hangen.

17 % der Nederlanders rekent zich zéér bewust tot de onkerkelijken. We zijn in het verleden toch maar een raar volkje geweest, hoor!

Pijnlijke eenzijdigheid

In December j.l. verscheen de laatste aflevering van „*Toezicht*”, tijdschrift voor en door medewerkers van de stichting politieke delinquenten, welke stichting, naar men weet, haar werk beëindigt. In die aflevering wordt door dr K. H. E. Grave-meyer, algemeen gedelegeerde van de Generale Synode der Ned. Herv. Kerk, en door H. J. J. van Hussen, priester, voorzitter van de bisschoppelijke commissie inzake politieke delinquenten, geschreven over de kerk en het recht en over rechtvaardigheid. Het heeft ons pijnlijk getroffen dat de redactie van een blad voor en door medewerkers aan de stichting, waaronder naar wij weten ook overtuigde humanisten zijn geweest, die hun kracht en tijd aan dit werk gaven, bij de beëindiging van haar werk de humanistische kijk op recht en rechtvaardigheid geen recht heeft gedaan.

AURORA

Opgericht
1887

Levensverzekering

Is het U bekend dat de jaarpremie voor een verzekering van f 5000.- betaalbaar na 35 jaren, of terstond bij overlijden, in het laatste geval bovendien vermeerderd met een opvoedingsrente van f 1000 per jaar, voor een 30-jarige slechts f 220.50 bedraagt?

Inlichtingen:
HERENGRACHT 62
AMSTERDAM
Telefoon: 47006-42878